

T.C.
GEBZE TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

DOĞA-İNSAN İLİŞKİSİ ÜZERİNDEN BİR BAĞ KURMA
OKUMASI: KIYI POETİKALARI

ÖZNUR TAŞKIN
YÜKSEK LİSANS TEZİ
MİMARLIK ANABİLİM DALI

GEBZE
2021

T.C.
GEBZE TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

DOĞA-İNSAN İLİŞKİSİ ÜZERİNDEN BİR
BAĞ KURMA OKUMASI:
KIYI POETİKALARI

ÖZNUR TAŞKIN
YÜKSEK LİSANS TEZİ
MİMARLIK ANABİLİM DALI

DANIŞMANI
DOÇ. DR. FİTNAT CİMŞİT KOŞ

GEBZE
2021

T.R.
GEBZE TECHNICAL UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES

**A NARRATIVE OF (INTER)CONNECTION THROUGH
NATURE-HUMAN RELATIONSHIP:
WATERSIDE POETICS**

ÖZNUR TAŞKIN
**A THESIS SUBMITTED FOR THE DEGREE OF
MASTER OF SCIENCE
DEPARTMENT OF ARCHITECTURE**

THESIS SUPERVISOR
ASSOC.PROF.DR. FİTNAT CİMŞİT KOŞ

GEBZE
2021

YÜKSEK LİSANS JÜRİ ONAY FORMU

GTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 08/07/2021 tarih ve 15 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından 27/07/2021 tarihinde tez savunma sınavı yapılan Öznur TAŞKIN 'ın tez çalışması Mimarlık Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

JÜRİ

ÜYE

(TEZ DANIŞMANI) : Doç.Dr. Fitnat CİMŞİT KOŞ

ÜYE

: Prof.Dr. Kutlu SEVİNÇ KAYIHAN

ÜYE

: Dr.Öğr. Üyesi M. Orkun ÖZÜER

ONAY

Gebze Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun
...../...../..... tarih ve/..... sayılı kararı.

İMZA/MÜHÜR

ÖZET

İnsan, kendine özgü birçok yanıyla ihtimallerle dolu özel bir yapıya sahiptir. Farklı ilişki organizasyonlarına açık yapısıyla insan, ihtiyacı doğrultusunda yeni enstrümanlar geliştirerek bulunduğu yer ile bağ kurmaya çalışır. Doğa, bir sistemin en olağan halidir. İnsanın kendi özüyle iletişim kurmasının yollarından biri de doğaya yönelmesi olduğundan, bu ikili ilişki üzerine odaklanma gerekliliği ortaya çıkar. Kıyı alanları kent içerisinde doğa ile ilişki kurmayı mümkün kılan alanlar olması sebebiyle, birçok deneyim olasılığını bünyesinde barındırır. Kentsel zenginliğin arttığı, eşik mekanlardan olan kıyı alanlarında deneyimler zamana ve kişiye bağlı olarak tekrardan üretilir. Su ve dolayısıyla kıyı, insan için çekim oluşturan özel bir öğedir. Böyle özel alanlarda doğal akışa aykırı müdahaleler, bir sistemin bütünlüğü bozarak çeşitliliğin azalmasına, zamanla yok olmasına sebep olabilir. Bazen bir bölgenin ihtiyacı sadece, tüm öğeleriyle onu insan tahribatından ve doğal şartların yıkıcı etkilerinden korumaktır. İnsan ölçeğinden uzaklaşarak, geliştirilen planlar o alan için insan ve kent arasındaki bağı zedeleyen sonuçlar doğurabilir. Kendiliğinden oluşacak ilişkiler ağına müdahale edilmesi, insanın spontane biçimde kent içerisinde gelişen hareketini sınırlandırabilir. Bir aktör olarak insanın devreden çıkarılması, birçok detayın görülmesini engelleyerek deneyim imkanını da kısıtlayabilir. Çalışmanın amacı, insan odaklı açık kamusal alan tasarımı konusunda bir yaklaşım geliştirmektir. Bu çalışma için kent içerisinde bir “doğa parçası” olan “kıyı” öğesi seçilerek farklı tasarım ihtimalleri sorgulanmıştır. Çalışma kapsamında öncelikle doğa-insan ilişkisi kavramsal olarak incelenmiş olup, sonrasında kent içerisindeki kıyı alanları irdelenmiştir. En son bölümde ise dünyadan kıyı örnekleri incelerken, kesitler üzerinden kıyı tasarımlarına poetik bir bakış geliştirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kıyı Tasarımı, Doğa, Eşik, Olağan, Spontane Mekan, Poetika.

SUMMARY

Human being has a special structure full of possibilities with many unique aspects. Since one of the ways of forging a bond with one's own self is to turn to nature, the necessity of focusing on this bilateral relationship arises. Since coastal areas make it possible to forge a bond with nature in the city, they contain many possibilities of experience. Experiences are regenerated depending on time and person in coastal areas, which are among the threshold areas where urban wealth increases. Water, and therefore the coast, is a special element that creates attraction for people. Interventions against the course of nature in such special areas disrupt the integrity of a system; may lead to a decrease in diversity and may lead to its extinction over time. Intervening with the bonding of relations that will come into being by itself can limit the spontaneous movement of people in the city. The aim of the study is to develop an approach to human-centered open public space design. For this study, the "waterside" element, which is "one of the pieces of nature" in the city, was chosen and different design possibilities were questioned. Within the scope of the study, first of all, the nature-human relationship was conceptually studied, then the waterside areas in the city were studied. In the last part, a poetic view of waterside designs with sections was tried to be developed by studying waterside examples from the world.

Keywords: Waterside Design, Nature, Threshold, Spontane Spaces, Poetica.

TEŞEKKÜR

Yoğun ve meşakkatli tez dönemim boyunca, her konuda desteğini, çalışmama inancını ve anlayışını hissettiğim değerli hocam; Doç. Dr. Fitnat CİMŞİT KOŞ'a yürekten teşekkürlerimi sunarım. Tez fikrinin beslenmesine ve olgunlaşmasına vesile olan, bugüne değin emek vermiş hocalarıma, fikirleriyle tezin geliştirilmesine katkıda bulunan değerli dostlarım Y.Mim. Selen KOÇ ve Mim. Sena KARAHAN'a, yüksek lisans süreci boyunca desteği ve şahsıma duyduğu güveni için Dr.Öğr.Üyesi Muhammet GARİP'e ve yaşamım boyunca her şartta arkamda olan aileme teşekkür ederim. Her zaman yanımda bana ilham olan sevgili eşim Hakan'a ve daha iyi bir dünya için üretim motivasyonum olan kıymetli oğlum Yahya'ya minnettarım.

Tez savunma jürimde bulunan saygıdeğer hocalarım; Prof. Dr. Kutlu SEVİNÇ KAYIHAN ve Öğr. Üyesi Dr. Mustafa Orkun ÖZÜER'e geliştirici eleştirilerinden dolayı ayrıca teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZET	v
SUMMARY	vi
TEŞEKKÜR	vii
İÇİNDEKİLER	viii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	x
ŞEKİLLER DİZİNİ	xi
1. GİRİŞ	1
1.1. Tezin Amacı, Katkısı ve İçeriği	2
1.2. Yöntem	2
1.3. Kapsam/ Sınırlılıklar	3
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	4
2.1. İnsana Dair Argümanlar Eşliğinde Şehirlerin Okunması	4
2.1.1. İnsan, Doğa ve Yerleşme	4
2.1.2. Şehirlerin Kuruluşunda İnsan	6
2.2. Bağ Kurma Üzerine Kavramsal Okumalar	8
2.2.1. Bağ Kurma Üzerine İnsan-Mekan Okumaları	8
2.2.2. Bağ Kurma Üzerine Zaman-Mekan Okumaları	11
2.2.3. Bağ Kurma Üzerine Gündelik Hayat ve Mekan Ara Kesitleri	13
2.3. İnsan-Mekan İlişkisinde Poetik Söylemler	15
2.3.1. Doğa- Kent Kesişimi Bağlamında Kıyı-Beden İlişkisi	16
2.3.2. Doğa-Kent İlişkisinde İnsanın Bağ Kurma İhtiyacı: Kıyı Poetikaları	17
3. ÇAĞDAŞ KIYI POETİKALARI VE BEDEN - MEKAN İLİŞKİLERİ	19
3.1. Doğa-Kent Arasında Bir Eşik Olarak “Kıyı” Kavramı	20
3.2. Beden- Mekan İlişkisinde Kıyı Alanları	22
3.3. 21.yy Mimarlık Poetikalarında “Kıyı”	24
3.4. Kıyı Tasarımlarında Değişkenler ve Değerlendirmeler - 21.Yy Kavram	

Matrisi	27
4. ÇAĞDAŞ ÖRNEKLER ÜZERİNDEN ÇAĞDAŞ KIYI POETİKALARI: ÖRNEKLEM ÇALIŞMASI	31
4.1. Vicente Guallart (Guallart Architecture)	31
4.1.1. Vinaròs Microcoasts	32
4.1.2. Vinaròs Promenade	37
4.1.3. Keelung Port	40
4.2. Carlos Ferrater (Office of Architecture in Barcelona)	43
4.2.1. L'Escala Waterfront, İspanya, 2017	43
4.2.2. Benidorm West Beach Promenade	45
4.3. Benedetta Tagliabue (Miralles Tagliabue: EMBT)	48
4.3.1. Hafencity Public Spaces	48
4.3.2. Diagonal Mar Park, İspanya, 2002	51
4.4. Matrisin Projeler Üzerine Uygulanması	54
4.5. Modların Belirlenmesi	55
4.5.1. Vinaròs Microcoasts Projesi'nin Kesitler ile Değerlendirilmesi	56
4.5.2. Vinaròs Promenade Projesi'nin Kesitler ile Değerlendirilmesi	57
4.5.3. Keelung Port Projesi'nin Kesitler ile Değerlendirilmesi	58
4.5.4. L'Escala Waterfront Projesi'nin Kesitler ile Değerlendirilmesi	59
4.5.5. Benidorm West Beach Promenade Projesi'nin Kesitler ile Değerlendirilmesi	60
4.5.6. Hafencity Public Spaces Projesi'nin Kesitler ile Değerlendirilmesi	61
4.5.7. Diagonal Mar Park Projesi'nin Kesitler ile Değerlendirilmesi	62
5. SONUÇ	63
KAYNAKLAR	68
ÖZGEÇMİŞ	73
EKLER	74

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

<u>Simgeler ve</u> <u>Kisaltmalar</u>	<u>Açıklamalar</u>
--	--------------------

Bkz.	: Bakınız
Syf.	: Sayfa
Vb.	: Ve benzeri
Yy.	: Yüzyıl

ŞEKİLLER DİZİNİ

<u>Sekil No:</u>	<u>Sayfa</u>
2.1: Yaşayan beden diyagramı	10
3.1: Kıyı- kara kesişiminde beden-mekan ilişkilerini gösteren diyagram	23
3.2: İnsani Tasarım Endeksi	27
3.3: Kavram matrisine altlık oluşturacak sorular ve alt başlıkları	29
3.4: Kıyı tasarımı değerlendirilmesinde kullanılacak 21.yy kavram matrisi.	30
4.1 : Vinaròs Microcoasts, proje alanından bir fotoğraf.	32
4.2: Vinaròs Microcoasts, Proje Alanından kıyı kara ilişkisini gösteren bir fotoğraf .	33
4.3: Vinaròs Microcoasts, bir önceki fotoğraftaki alana ait kesit.	33
4.4: Vinaròs Microcoasts, proje alanından kıyı kara ilişkisini gösteren bir fotoğraf.	34
4.5: Vinaròs Microcoasts, bir önceki fotoğraftaki alana ait kesit.	34
4.6: Vinaròs Microcoasts, proje alanından bir fotoğraf	35
4.7: Vinaròs Microcoasts, bir önceki fotoğraftaki alana ait kesit.	35
4.8: Vinaròs Microcoasts, proje alanından bir fotoğraf	35
4.9: Vinaròs Microcoasts, bir önceki fotoğraftaki alana ait kesit.	35
4.10: Vinaròs Microcoasts Projesi'nin matris üzerinde yorumu.	36
4.11: Vinaròs Promenade-Vinaròs, Castellón- proje alanından kıyıdan karaya geçişte malzemenin seçimi; kum-ahşap-taş.	37
4.12: Vinaròs Promenade-Vinaròs,Castellón- proje alanından kıyıdaki programlar.	38
4.13: Vinaròs Promenade-Vinaròs,Castellón; kıyı- kara birleşimindeki kademeli geçiş	38
4.14: Vinaròs Promenade Projesinin matris üzerinde yorumu	39
4.15: Keelung Port- Taiwan	40
4.16: Keelung Port- Taiwan	40
4.17: Keelung Port- Taiwan, limanda tasarlanan yeni alanın kesiti.	41
4.18: Keelung Port Projesi'nin matris üzerinde yorumu.	42
4.19: L'Escala Waterfront, İspanya, 2017	43

4.20: L'Escala Waterfront, İspanya, 2017	44
4.21: L'Escala Waterfront Projesinin matris üzerinde yorumu	44
4.22: Benidorm West Beach Promenade- Projeye genel bakış	45
4.23: Benidorm West Beach Promenade Gezinti Yolu'nun benimsediği organik biçimlenme.	46
4.24: Benidorm West Beach Promenade- tasarlanan gezinti yolunun strüktürel yapısı.	46
4.25: Benidorm West Beach Promenade Projesi'nin matris üzerinde yorumu.	47
4.26: Hafencity Public Spaces- Su Seviyesinden Cadde Kotuna Rampa ve Merdivenlerle Ulaşım.	48
4.27: Hafencity Public Spaces - su seviyesinden yükselen platformlar ve yürüme yolu.	49
4.28: Hafencity Public Spaces- rampa ve merdiven etrafında şekillenmiş sosyal ilişkiler.	49
4.29: Hafencity Public Spaces- su seviyesinden yüksekte dinlenme alanları.	50
4.30: Hafencity Public Spaces Projesi'nin matris üzerinde yorumu.	50
4.31: Diagonal Mar Park'ın şehirdeki konumu ve denizle ilişkisi	51
4.32: Diagonal Mar Park ile deniz arasındaki kuşbakışı mesafe.	51
4.33: Diagonal Mar Park - Park boyunca devam eden borular.	52
4.34: Diagonal Mar Park- Park içerisinde yapılan minimal müdahaleler.	53
4.35: Diagonal Mar Park Projesi'nin matris üzerinde yorumu	53
4.36: Seçilen tüm projelerin matris üzerinde yorumu.	54
4.37: Vinaròs Microcoasts Projesi üzerinden alınmış eskiz kesitlerinin insan hareketlerine verdiği olanak üzerinden yorumu.	56
4.38: Vinaròs Microcoasts Projesinin eylem bazlı kesiti.	56
4.39: Vinaròs Promenade Projesi üzerinden alınmış eskiz kesitlerinin insan hareketlerine verdiği olanak üzerinden yorumu.	57
4.40 : Vinaròs Promenade Projesinin eylem bazlı kesiti.	57
4.41: Keelung Port Projesi üzerinden alınmış eskiz kesitlerinin insan hareketlerine verdiği olanak üzerinden yorumu.	58
4.42: Keelung Port Projesinin eylem bazlı kesiti.	58
4.43: L'Escala Waterfront Projesi üzerinden alınmış eskiz kesitlerinin insan	

hareketlerine verdiği olanak üzerinden yorumu.	59
4.44: L'Escala Waterfront Projesinin eylem bazlı kesiti.	59
4.45: Benidorm West Beach Promenade Projesi üzerinden alınmış eskiz kesitlerinin insan hareketlerine verdiği olanak üzerinden yorumu.	60
4.46: Benidorm West Beach Promenade Projesinin eylem bazlı kesiti.	60
4.47: Hafencity Public Spaces Projesi üzerinden alınmış eskiz kesitlerinin insan hareketlerine verdiği olanak üzerinden yorumu.	61
4.48: Hafencity Public Spaces Projesinin eylem bazlı kesiti.	61
4.49: Diagonal Mar Park Projesi üzerinden alınmış eskiz kesitlerinin insan hareketlerine verdiği olanak üzerinden yorumu.	62
4.50: Diagonal Mar Park Projesinin eylem bazlı kesiti.	62
5.1 : Eylem bazlı kesitlerin birlikte gösterimi	65
5.2. : Kıyı projelerinin genel analizi.	74

1. GİRİŞ

Yalnız bedenden ibaret olmayan insan için ihtiyaçları ve koşulları sadece fiziksel duyumlara indirgeme, duyumsal aktivitenin görmezden gelinmesi olarak kendini gösterir. Bu yönelim kuşkusuz bir anda olmamış, insanlığın talepleri doğrultusunda şekillenmiştir. Kendine yetemeyen, müdahalesiz gelişemeyen yaşam birimleri ile deniz, orman gibi doğal unsurlar arasına sıkışan insan, adaptif diyaloglar geliştirmiş ve alternatifler aramıştır.

Doğa, bir sistemin en ham halidir. İnsanın kendi özüyle iletişim kurmasının yollarından biri de doğaya yönelmesi olduğundan, insan-doğa ilişkisi zarar gördüğü takdirde doğrudan toplum zarar görür ve kendinden uzaklaşan insan duyarlılıklarını görmezden gelebilir. Fiziksel çevre toplumun değer yargıları, öncelikleri, talepleri üzerine şekillenir ve sonrasında aynı çevre insanları etkilemeye devam eder. Başlangıçta çevre edilgen iken, zaman içerisinde etken hale gelmesi ise fiziksel çevrenin ne denli önemli olduğunu gözler önüne serer.

Günümüzde çokça kullanılan “sürdürülebilirlik” kavramı, bir sistemin müdahaleye ihtiyaç duyulmadan varlığını devam ettirebilmesi olarak ele alınırsa, sürdürülebilir bir kent- insan ilişkisi için doğaya dönüşe ihtiyaç hissedilmektedir.

Doğal bir alana müdahale edildiğinde görünenden daha fazla sistem etkilenir. Kıyı alanları ele alındığında açıklayıcı örneklerle karşılaşmak mümkündür. Kıyılar çok özel karşılaşma alanlarıdır. Dar bir alan olmalarına rağmen, büyük bir biyoçeşitliliğe sahiptirler.[Carranza et al., 2008] Hem bitki örtüsü hem canlı popülasyonu açısından oldukça fazla tür içerir. Kumul ekosistemleri, bir karşılaşma alanı olması sebebiyle dinamik bir yapıya sahiptir ve kıyı-kara ekosistemlerinde bir geçiş görevi görür.[Miller et al., 2010] [Carboni et al., 2009] Bazı kumul bitkilerinin kökleri kum tabakasının en altındaki ana kayaya kadar ulaşabilir. Bu sebeple, bu özel bitki türlerinin başka alanlarda varlıklarını devam ettirebilmeleri mümkün değildir. [Uslu, 1985] Dikey gelişim sebebiyle, kıyılarda yapılan bir müdahale zemin düzeyinde görünse de, derinlerde etkilediği bambaşka bir sistemin varlığı söz konusudur. Bu gibi özel alanlarda doğal akışa aykırı müdahaleler, bir sistemin bütünlüğü bozarak; çeşitliliğin azalmasına, zamanla yok olmasına sebep olur.

İnsan-doğa ilişkisinde en etkin temas alanlarından olan kıyıların, fiziksel görünümlerinin ötesinde metafiziksel etkilerinin çeşitli katmanları üzerine düşünmek kente dair de söylemler üretebilir.

1.1. Tezin Amacı, Katkısı ve İçeriği

Çalışmanın amacı, insan odaklı açık kamusal alan tasarımına ilişkin bir yaklaşım geliştirmektir. Bu çalışma için kent içerisinde bir “doğa parçası” olan “kıyı” ögesi seçilerek farklı tasarım ihtimallerinin sorgulanması hedeflenmektedir.

Tez kapsamında öncelikle doğa-insan ilişkisi kavramsal olarak incelenecek olup, sonrasında kent içerisindeki kıyı alanları irdelenecektir. En son bölümde ise dünyadan kıyı örnekleri incelenerek çalışma tamamlanacaktır.

Çalışma sonrasında kıyı tasarımlarının değerlendirilmesine yönelik altlık olması hedeflenen bir matris ortaya koyulacaktır.

1.2. Yöntem

Alışılan ve sürekli göz önünde olan kavramlar incelenen konu kapsamında, bağlamından ayrı değerlendirildiğinde asıl probleme ışık tutması mümkün olabilir. Bu sebeple çalışmada öncelikle incelenecek temel kavramlar belirlenerek, literatür taraması gerçekleştirilmiştir. Kavramsal olarak beden, mekan, zaman, poetika, kıyı konuları çerçevesinde bir çalışma altlığı oluşturulmuştur. Yapılan okumalar doğrultusunda kıyı tasarımlarını değerlendirmeye yönelik bir kavram matrisi oluşturulmuştur. Son bölümde, farklı tasarım yaklaşımlarına sahip olan üç farklı mimar seçilerek, matris üzerinde kıyı tasarım yaklaşımları incelenmiştir. Son olarak, seçilen projelerin insan davranışlarıyla beraber okunabileceği eylem bazlı kesitler oluşturulduktan sonra, matriste elde edilen verilerle beraber değerlendirilerek projelere dair teori ve pratik arasında bağ kurabilecek bir analiz gerçekleştirilmiştir.

1.3. Kapsam/ Sınırlılıklar

Öncelikle kavramsal olarak bazı sorular doğrultusunda araştırma şekillendirilmiştir:

- Mekan, her insan tarafından aynı şekilde benimsenerek içselleştirilebilir mi?
- Zaman, mekanın içerisinde tükenen bir olgu mudur yoksa mekanın yeniden üretilmesine olanak sağlayan bir aktör mü?
- Mekan, bedeni kapsayan yapısının yanında, içerisinde barındırdığı potansiyeller itibariyle, beden tarafından sınırlandırılan bir olgu mudur?
- Mekana poetik bakış, insana özgü olguların anlaşılmasını kolaylaştırabilir mi?
- Eşik mekanı olan kıyı, bedenin dışında kalarak ona sahne olmaktan öte, bedenle bütünleşen bir harmoni oluşturabilir mi?
- İnsan kente dair küçük bir detay mıdır, yoksa tüm organizasyonun etrafında şekillendiği başrol mü?
- Kent içinde bir “doğa parçası” olan kıyı, insanın bağ kurma ihtiyacına cevap verebilir mi?

2019 yılının sonunda başlamış olan Corona Virüs Pandemisi birçok çalışmanın iptaline, ertelenmesine yahut şekil değiştirmesine sebep olmuştur. Tez kapsamında yapılması planlanan alan çalışması bu sebeple gerçekleştirilememiş olup, dünya üzerinden kıyı projeleri incelenmiştir. Yine ülkeler arası seyahatlerin de kısıtlandığı bu dönemde; seçilen projeler yerinde incelenememiş, tasarımcı ofislerin resmi internet sitelerinde paylaşılan alan fotoğrafları üzerinden bireylerin davranışları gözlemlenmiştir. Fotoğraflar araştırılırken, ağırlıklı olarak render görselleriyle karşılaşılması başka bir sorun oluşturmuştur. Bu sebeple mümkün olduğunca eşit değerlendirmeye olanak sağlayacağı düşünülen ve gündüz saatlerinde çekilmiş fotoğraflardan seçilmeye çalışılmıştır. Seçilen fotoğraflar üzerinden kesit eskizleri çizilerek, alanda bulunan insanların hareket ihtimalleri sorgulanmıştır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Kavramlarla düşünmek, teorik altyapıyı oluştururken gündelik yaşantıya referans vermesi sebebiyle ele alınan konuyu daha kapsamlı bir zeminde tartışmaya olanak sağlayabilir. Bu bölümde; beden, mekan, zaman gibi; bağlama göre değişkenlik gösteren kavramlar irdelenerek bağ kurma çerçevesinde incelenecektir.

2.1. İnsana Dair Argümanlar Eşliğinde Şehirlerin Okunması

İnsan kendine özgü birçok yanıyla, ihtimallerle dolu özel bir yapıya sahiptir. Sürekli değişen bir dünya karşısında her geçen gün, yeni bir açıdan dünyaya uyumlanan, hem olumlu hem olumsuz yönden etkilenen bu özel varlık; yaşamını sürdürebilmek adına, doğal çevreye olduğu kadar, yapılı çevreye de uyum geliştirmek durumundadır. Farklı ilişki organizasyonlarına açık yapısıyla insan, ihtiyacı doğrultusunda yeni enstrümanlar geliştirerek, bulunduğu yer ile organik bir bağ kurmaya çalışır.

2.1.1. İnsan, Doğa ve Yerleşme

Eski çağlardan bu yana bilimin amacı, doğanın düzenini anlama ve onunla uyum içinde yaşamı sürdürmektir. Doğanın bütünleştirici bir temeli vardı. Francis Bacon'dan sonra ise, bu bakış açısı değişerek, bilimin amacı doğayı anlamak ve aydınlanmak yerine, doğayı kontrol edici bilgiyi elinde tutmak olarak şekillendi [Cevizci, 2001].

Bacon sonrası Descartes'in görüşleri, aynı doğrultuda şekillenmişti. Evreni maddesel olarak tanımlayıp bir makine olarak gördüğünden, hayat ve manevilik maddede söz konusu değildi. Doğanın mekanik kurallarla işlediğini ve herşeyin onu oluşturan parçaların düzeneği ve hareketi ile açıklanabileceğini savundu.[Capra, 1992] Newton bu görüşleri ilerileterek, deneysel ve matematiksel olanın birleşiminden oluşan yeni bir Kartezyen evren görüşü meydana getirdi [HAMPSON, 1991].

Doğa bir organizma yerine bir makine olarak görülmeye başlandıktan sonra, insanların doğaya yönelik yaklaşımları da büyük ölçüde etkilendi. Ortaçağdaki

organik bakış açısı, ekolojik yaklaşımlara yatkındı. Doğa “*yaşayan bir organizma*” ve “*besleyen bir ana*” olarak tasvir edildiği için, insanların eylemlerinde dizginleyici bir rolü vardı [Yayla, 2006].

İnsan sözcüğü kök manaları itibariyle; ünsiyet kuran, alışkanlıkları, yakınlık ve aidiyet talebi olan bir varlıktır [Web15, 2005]. İngilizce karşılığı olan “human” sözcüğü ise, Latince homo-toprağa ait kökünden türetilmiştir [Web 1, 2020]. Kelimeyi birkaç dilde, etimolojik olarak incelemek dahi, insana dair birçok ipucu verir. Yapısı gereği, aidiyet kurma ihtiyacı hisseden insan; mekan kurgularını, şehir düzenini ve yapı yaklaşımlarını bu ihtiyaç doğrultusunda geliştirmek ister.

İnsanlığın erken dönemlerinden itibaren, yerleşimler doğanın elverdiği doğrultuda kurulur. İklimin yumuşaklığı, suyun varlığı, arazinin elverişli oluşu gibi parametreler ile yerleşim yerleri seçilmiş, insanlar hayatlarını doğaya paralel olacak şekilde, onunla savaşımadan bilakis, onun sağladığı olanakları kullanarak gerçekleştirmişlerdir. Burada imkanları “kullanmak” ve “tüketmek” konusuna değinmek gerekir. Kullanmak; yararlanmak amaçlı, ihtiyaca yönelik kaynağa ulaşmak demek ise, tüketmek; geleceği düşünmeden, kaynağı kendine mal etmektir. Günümüzde kullanım ve tüketim kavramları birbiri içine geçmiş durumda olup, doğa tahribatı ileri düzeylere ulaşmıştır.

Kullanım-tüketim farkını çevrecilik çerçevesinde incelemek mümkündür. Merchant, üç farklı çevre etiğinden bahseder. Bunlar: birey merkezli olan; Egosentrik etik, toplum merkezli olan; Homosentrik etik ve evren merkezli Ekosentrik etiklerdir [Merchant, 2012]. Yüksek Enerji Fiziği üzerine yoğun çalışmalara sahip olan Fritjof Capra, Ekosentrik Çevre Etiği’nin öncülüğünü yapmaktadır. Ekosentrik düşünce, ekolojinin kurallarına dayalı bir sistemi savunur. Buna göre, ekosistemin devamlılığı, çeşitliliği ve uyumu korunmalıdır. Capra’ya göre, Batı düşüncesi bir dönüm noktasına gelmiştir. Yeni bir dünya görüşüne geçilmelidir. Bu geçiş ancak; sezgisel ve rasyonel; bütünsel ve indirgemeci, sentetik ve analitik görüşler arasında denge kuracak bir ortak değer sistemine geçilmesiyle olacaktır. Capra’ ya göre devam eden ekonomik büyümelerde en büyük sorun, yeryüzü kaynaklarının tüketilmesidir [Capra, 1992]. Bu noktada kendi kendini devam ettiren, sürdürülebilir sistemlerden bahsetmek gerekir. Sürdürülebilir şehirler inşa etmek üzerine günümüzde birçok çalışma yürütülürken odaklanılan konunun, kentin kendi kaynaklarını tüketime değil kullanıma açmak, girdilerini ve çıktılarını dengede tutabilmek olduğu söylenebilir. Öz kaynaklarıyla

yaşamını idame ettiren, dış bağımlılığı azaltılmış bir şehir, tüketim kavramının önünde duran bir set ile benzetilebilir. Her kentin güçlü ve zayıf noktaları belirlenerek, doğayla birlikte ve bütünleşik çözüm arayışlarına gitmek doğru yaklaşım olabilir.

2.1.2. Şehirlerin Kuruluşunda İnsan

Kentler insanlar tarafından kurulan yapay oluşumlardandır. Doğada böyle bir örgütlenme söz konusu değildir. İnsan, mekan ve toplum üzerine çalışmaları olan akademisyen Saadettin Ökten (2015)'in kitabında değindiği gibi; kentler, insanlar tarafından ihtiyaçlar sonucunda oluşturulan, inşa edilen, korunan ve kullanılan alanlardır. İnsanlardan başka canlıların şehir kurma ihtiyacı ve yeteneği yoktur. Bu sebeple “Kent” insana dair bir olgudur [Ökten, 2015]. İnsana ait bu organizasyon, sanayi devriminden bu yana zaman-mekan birlikteliğini dönüştürmeye başlamış ve insan kontrolünde olan bir sisteme dönüşmeye başlamıştır. Öyleyse insan, kente dair küçük bir detay mıdır, yoksa tüm organizasyonun etrafında şekillendiği başrol mü?

“Mekanın Altyapısal Dönüşümü” adlı çalışmada belirtildiği üzere; günümüzdeki tüketim toplumlarına has mekan-zaman anlayışı 16.yüzyıldan itibaren bir takım gelişmelere bağlıdır. Geleneksel toplumlarda; zaman ve mekan kavramının bir arada düşünülerek toplumsal olayların tanımlandığı, teknolojik ve fiziksel bir sınırlılık doğrultusunda birebirde kurulan “gerçek” ilişkiler söz konusudur. Modern toplumlarda ise, zaman ve üretim kaygısının artması ile beraber; mekan, içinde bulunduğu bağlamdan kopararak, soyut bir hal almıştır. Zaman ve mekanın birbirinden koparılmış, kapitalizme hizmet eden homojen ve soyut bağlamda yeniden kurgulanmış ve günlük yaşam duruma adapte olmak durumunda kalmıştır [Yırtıcı & Uluoğlu, 2011].

Özkan Açıkgoz, şehir ve şehir sosyolojisi üzerinde gerçekleştirdiği çalışmasında, şehir tanımlarının zaman-mekan ve bilimsel disiplin bakımından sınırlı oluşundan dolayı eksik olduğunu, farklı disiplinlerle beraber çalışarak bu eksikliğin giderilmesinin mümkün olduğunu vurgular ve şehrin karmaşık toplumsal yapısının böyle bir zorunluluğu oluşturduğunu söyler [Açıkgoz, 2007].

Weber'in şehir tanımı, en eski ve en yerleşik Batı yerleşim birimini tanımlamak üzere gelişir. Bir bölgenin şehir olarak tanımlanması için birtakım standartlar belirler: Güvenliğin sağlanması, ticaret faaliyetlerinin gerçekleştiği bir pazaryerine sahip

olması, adalet ve yargı sisteminin zemin bulabileceği bir mahkemenin olması ve toplumun kendi içerisinde bir tutarlılığının olması. [Weber, 2003] Weber bu tanıma, zaman ve mekan üzeri bir geçerlilik atfeder ve diğer şehir kurulumlarını başarısız olarak değerlendirir. Halbuki şehirlerin coğrafi, demografik ve sosyolojik yapısı farklıdır. Her kent kendi içerisinde, bölge özelinde taşıdığı farklılıklarla var olur, bu sebeple Weber'in kent yaklaşımı bize, her bölge için ayrı düşünülmedikçe "insan" olgusunun göze alınarak şehrin kurulduğu fikrini vermez.

Komünist Manifesto' da burjuva ve orta sınıf ayrımının ancak özel mülkiyetin son bulmasıyla ortadan kaldırılabilceği anlatılarak, şehir organizasyonu ekonomik eşitlik üzerinden tanımlanır [Marx & Engels, 2018].

H. Prenne, şehirleri mülkiyet ilişkileri ve ekonomik bağlamda ele alırlar. Buradan hareketle, Prenne şehir kurulumu için iki özel şart olduğunu savunur: Orta sınıf nüfusun varlığı ve komünal bir örgütlenme [Martindale, 2000]. Bu düşünce sistemleri, insanı yalnızca maddi ihtiyaçları olan bir varlığa indirgediği için yetersiz kalabilir.

"Şehirler nasıl kurulur?" sorusu üzerine birçok teori olmakla birlikte, Saadettin Ökten (2015) bu soruya, kendi oluşturduğu "Medeniyet Tasavvuru" kuramıyla cevap verir. Bu kuram doğrultusunda; her medeniyet tasavvuru kendi değerler sistemini oluşturur ve sakinlerinin bu şekilde davranmalarını ister. Bu sistemi denetleyen araç ise o medeniyet tasavvurunun ahlak ve hukukudur. Nihayetinde medeniyet tasavvuru, referans alınan değerler sistemi, bu sisteme göre belirlenen davranış biçimleri ve bu biçimlerin gerçekleştirilmesini denetleyen ahlak ve hukuku içeren bir oluşumdur. Buradan hareketle, medeniyet tasavvuru şehir kurarken insan önceliklerini belirler. Meydanlar, sokaklar, doğal alan ilişkileri bu önceliklere göre şekillenir.

Yukarıda Weber, Marx ve Prenne özelinde şekillenen kuramsal tartışma üzerine, Saadettin Ökten'in kuramını yorumlamak şu sonucu oluşturabilir: Şehir kurulurken dikkate alınan değerler, bir bakıma sistemin girdileri ne ise, çıktıları da o yönde şekillenir. Yalnız ekonomik, yalnız yapısal, yalnız sosyolojik yaklaşımlar eksik kalacak ve sonucunda şehri oluşturmada insan faktörü yeterince değerlendirilmemiş olacaktır. Şehirlerin birincil aktörünün insan olması sebebiyle, üzerine en çok düşünülmesi gereken konu; insan doğasıdır.

İnsanla bütünleşik bir organizasyon olan kentlerin, insandan, onun yapısından, zaaflarından ve üstünlüklerinden etkilenmemesi de düşünülemez. Elbette

insan, yalnızca içgüdüleriyle hareket eden bir varlık değildir. Seçimleri ve tercihleri sonucu belirli oluşumlara yönelir. Doğal alanlarda, bizzat insanın kendi tercihleriyle yapılan suni müdahaleler sonucu, kentlerin yapısının değişmesi kaçınılmayacak bir sonuç haline gelir.

2.2. Bağ Kurma Üzerine Kavramsal Okumalar

Özüer(2004), çalışmasında insana dair yapılmış tanımları ele alır ve insanın en temel içgüdülerinden birinin fiziksel çevresiyle bütünleşmek olduğunu vurgular. Fiziksel çevre ile bütünleşmenin sonrasında sosyal etkileşim ve toplumsallaşmayı getirdiğine değinir. Bu ön bilgiyle insan hayatında böylesine önemli yer tutan bütünleşme, bağ kurma ihtiyacına mekan, zaman ve gündelik hayat perspektifinden değinme ihtiyacı ortaya çıkar.

2.2.1. Bağ Kurma Üzerine İnsan-Mekan Okumaları

Mekan kavramı, gerek mimarlık disiplininde gerek felsefe, psikoloji, coğrafya, sosyoloji gibi farklı disiplinlerde her dönem mercek altına alınmış bir olgudur. Mekana dair yapılan araştırmalar ve var olan tartışmalar zaman içinde olgunlaşmış, literatüre bir çok farklı bakış açısı getirmiştir.

Mekana dair bilinen ilk tartışmalar Antik Yunan Medeniyeti' ne kadar uzanmakta olup; Platon, Aristo, Descartes, Leibniz kendi düşünsel çerçevelerinde mekanı anlamaya ve tanımlamaya dair önemli açılımlar geliştirmişlerdir. Platon Timaios'ta [Platon, 2001] “chora” kavramını ileri sürerek formların taklidinin içerisinde var olduğu alan, bir nevi kap olarak açarken, öğrencisi Aristoteles, Topos kavramını geliştirerek mekan ve madde arasında bir özdeşlik bulunmadığını ileri sürmüştür [Aristoteles, 1996a].

Vitruvius, insan bedeninin sahip olduğu mükemmel oranlama kullanılarak, ideal mekan tasarımının gerçekleşeceğini anlatır [Vitruvius, 2005]. Bu yaklaşımdan ilham alan Leonardo Da Vinci, bedenin kusursuz ölçülerini ve bu ölçülerin uyumunu altın oran diyagramları ile somut hale getirmiştir. Antik dönem sonrası Rönesans döneminde de beden ve mekan ilişkisi fiziksel düzeyde kalmış; beden, mekanın tasarımına referans veren bir oran vasfını taşımıştır. Benzer yaklaşım modern

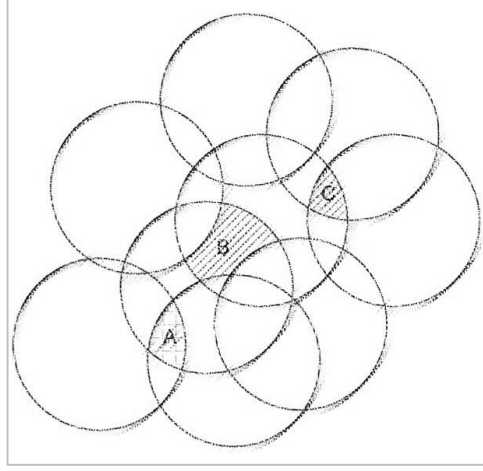
mimaride de etkisini kaybetmemiş, aynı doğrultuda ilerleyen yeni arayışlar devam etmiştir. Le Corbusier, Modulor ile yeni bir oran sistemi ortaya koymuştur. Bu yaklaşımlarda, beden ve mekan nesnel bir oranlar bütünü halini almıştır [Dursun & Erkök, 2013].

Pallasma ve Zevi mekanı deneyimler etrafında çok duyulu olarak tanımlarken [Pallasma, 2011], Heidegger ve Ponty fenomenolojik yöntemlerle ele alırlar. Beden, bulunduğu mekan düzlemine ait orijin noktası olarak kabul edilirse, hareket ile birlikte koordinat düzlemi sürekli yeniden üretilerek, dinamik bir hal alır [Dodd, 2006]. Bedenin hareketi, mekanı tanımlayan yegane aktör haline gelerek, her beden için, yeni bir mekan tanımı gelişir [Casey, 2013]. Pallasma (2015)'ya göre mekan, yaşamının yalnız cansız bir sahnesi değil, aynı zamanda insanın ruh halini, duygularını ve algılarını etkileyebilen, eylemlerine yön verebilen, teşvik edici ya da durdurucu güce sahip, deneyim olanağı güçlü yapıdır.

Mekan ve beden arasındaki statik sınırlar Kartezyen düşünceyle beraber yıkılmaya başlamış, bu değişim sadece mekanda değil genel sanat anlayışında da değişimlere sebep olmuştur [Adıgüzel Özbek, 2018]. Mekan içerisinde daha çok deneyime, performansa dayalı tasarımlar üretilerek; beden mekanın nesnesi değil doğrudan öznesi konumuna yerleşmiştir. Mekanın kurucusu olarak beden, farklı zaman dilimleri içerisinde mekana dair yeni tanımlamalar gerçekleştirir. Bu noktada Lefebvre (2015); tasarlanan, algılanan ve yaşanan mekan olmak üzere üç ayaklı olarak mekan kavramını açıklar [Lefebvre, 2015].

Mekan kavramını anlamlandırırken, bu sürece dahil olan aktörlere değinmek, konunun daha anlaşılır hale gelmesine olanak sağlar. ,

Ponty(2005), beden tartışmaları içerisinde, “*yaşayan beden*” başlığını açar. Ona göre beden; çevresindekilerden ayrı düşünülemeyecek bir varoluş biçimidir.

Şekil 2.2.1: Yaşayan beden diyagramı.

Yaşayan beden, çevresiyle dönüşlü bir ilişki içerisindedir. Hem etken, hem edilgendir. Diyagrama açıklık getirmek gerekirse (Şekil 2.1); daireler arasında kalan kesişim bölgelerinde (A-B-C) tam olarak bir yere aidiyetten söz edilemez. Aksine o kesişim bölgesini oluşturan her dairenin, karakteristik özelliklerine dair veriler bulmak mümkündür.

Bu noktada bir soruyla konu derinleştirilebilir: Mekan, her insan tarafından aynı şekilde benimsenerek içselleştirilebilir mi? Mekanın görünen bir yanı olduğu gibi, zihin içerisinde algılanan ve yeniden tasarlanan bir yanı da vardır. Bu sebeple mevcut insan kadar mekan vardır, olmalıdır. İnsanın algısı, içinde bulunduğu kültür, çevre, karakter, zaman dilimi gibi birçok faktöre bağlı olarak şekillenebilir. Buna bağlı olarak da, mekanın anlamlandırılmasının tamamen bireysel olduğunu ve kişiye, çevreye, zamana ve duruma göre değişebilen niteliğinden bahsetmek gerekir.

Mekanın anlamlandırılması kadar, tasarımının da özgür olması ve insan zihnine yorum için fırsat vermesi önemlidir. Zihne uyarıları doğrudan değil dolaylı yollarla iletmek, farklı yorumların doğuşuna olanak tanır. Herkese göre farklı anlamlar ifade eden yerlerde, her birey bağ kuracak ayrı bir nokta bulabilir. Burada tasarımcının bireye bakışı ve yaklaşımı önemlidir. Dikte eden bir tasarım yaklaşımı mekanda hareket halinde olan bedenlere aidiyet hissi vermekten uzak kalabilir. Performans alternatifi kısıtlanan mekanlarda, bağ kuramadan yabancılaşan bireyler topluluğu ile karşılaşmak oldukça büyük ihtimaller arasında yer alır.

2.2.2. Bağ Kurma Üzerine Zaman-Mekan Okumaları

“Zaman bizde içkin değildir; tersine o, içinde bulunduğumuz, içinde hareket ettiğimiz, yaşadığımız ve değiştiğimiz içeriliktir. Öznellik asla bize ait değildir, o zamandır, yani ruh ya da tindir, virtüel olandır” [Deleuze, 1989].

Aristo (1996), zaman kavramına kendi döneminde farklı bir bakış açısı getirir: *“kısmen var olan ya da ele avuca gelmez”* [Aristoteles, 1996a] Ona göre, zaman kavramını tek başına açıklamak pek mümkün değildir. Mekanın katmanları arasına gizlenmiş bir aktör olan zaman ile sürekli yeni bir senaryo yazılır. Zaman ve deneyimin öznesi değıştikçe senaryo da dönüşür ve dolayısıyla *hareket* ile *zaman* iç içe geçen bir beraberlik ortaya koyar. Bir başka deyişle, zamanın algılanmasını olanaklı kılan temel durum değışimdir. Değişim ise maddenin hareketiyle mümkün olabilir.

Buradan sonra bir soruyla yol almak konunun açıklanmasında yol gösterici olabilir: Zaman, mekanın içerisinde tükenen bir olgu mudur yoksa mekanın yeniden üretilmesine olanak sağlayan bir aktör mü? Geleneksel toplumlarda mekan ve zaman tamamen iç içedir. Tümüyle insan odaklı, bulunduğu coğrafyadan kopması mümkün olmayan, doğal akışı gözden kaçırmayan yapısı ile mekan, zamanın olağan ritmine bağlı kalır. Modern toplumlarda ise mekan, zamanın bir enstrümanı gibi davranarak, yalnızca nesnelerin bir araya geldiğı boşluk halini alır. [Yırtıcı & Uluoğlu, 2011] Tek bir birey olarak, bir mekanda bulunmak artık mümkün değildir. Haberleşme ağlarının genişlemesi insanın farklı rollerini üzerinden bırakamayışı ile sonuçlanır.

“Mekanın Altyapısal Dönüşümü”[Yırtıcı & Uluoğlu, 2011] adlı makalede belirtildiğı gibi, kapitalizmin zaman ve mekan ilişkisi üzerinde yaptığı değışime kapsamlı olarak değinilerek bu iki kavram detaylı olarak ele alınmıştır. Sürekli devinim içerisinde olan sistem, bir takım araçlara ihtiyaç duymuş ve bu ihtiyaçları karşılamak için mekânsal örgütlenmeler gerekmiştir. Kapitalizm denildiğinde akla ilk gelen makineleşmiş bir dünya olmasına karşın, aslında söz konusu olan, “zaman” üzerinden oluşturulmuş sistemli bir işleyiştir. [Urry, 1985]

Bergson(2002), günlük hayatta kullanılan zaman kavramı ve reel zamanı birbirinden ayırır. Günlük hayattaki zamanın hareketle ilişkili olduğunu, fiziksel ve homojen bir yapısı olduğunu, zamanın ölçülemeyeceğini anlatır. Bu karşın, gerçek zamanı sezgilere dayanan bir deneyim olarak tanımlar ve mekansal ilişkilerden

bağımsız olarak, bireyin iç dünyasının devamı olarak düşünür. Pearson(2007) ‘a göre Deleuze, zaman imgemizi kristal bir zemine taşımaya hedefler ve şunları ekler:

“Kristal-imge, yaşayan bir belirlenimsizlik merkezinin evrimini karmaşıktırmaya yarar, onu mevcudiyet dünyasından uzaklaştırarak ve virtüelin düzeylerini tabakalara ve katmanlara ayırarak yapar bunu.” [Pearson, 2007]

Farklı sanat disiplinlerinin zaman kavramı üzerinden kurduğu ilişkiler insan-zaman-mekan tartışması için önemli referanslar içerir. Zamanın Varlık Olarak Fotoğrafa Yansıması adlı çalışmada; fotoğraf; “mekanın ve zamanın dışı vurulmuş bir temsili” olarak tanımlanır.[Süme & Turan, 2015] Aynı söylem, zamanın bir kesiti olan “an” için de kullanılabilir. Bergson (2002)’a göre, korunabilen hatıralar bir anı yansıtırlar ve bu anlar; hareketten ziyade, hareketin sonucunu kayıt altına alırlar. Anlar içerisinde mekanda iz bırakan bölümün görselleşeceğini, ölçülebileceğini düşünür ve bunu; zamansal mekan olarak adlandırır. Zaman içerisinde mekan deneyimlenerek bir bellek oluşturulur. Buna da mekânsal bellek denilebilir. Pearson(2007)’un Bergson(2007) ‘dan alıntılacağı üzere:

”O geçmişi şimdiki zamanda sürdürür, çünkü eylemimiz, belleğin şişirdiği algımızın geçmişi sıkıştırmasıyla doğru orantılı olarak, geleceği düzenleyecektir” [Pearson, 2007].

Gelinen bu noktada; zaman, mekan ve hareket “bellek” üzerinden birbirine ayrılmaz bir biçimde perçinlenmiş olarak görünür. Pearson(2007) bu durumu şöyle yorumlar:

“Özgür ve belirlenmemiş eylemler, tepkiyi erteleyen eylemlerdir; yani eylem artık şimdiyle kısıtlı değildir, sürekli yeniden başlayan bir eylemdir.” [Pearson, 2007]

Bugünün hareketini geçmişle bağlamak, hafızayı etkin kılar ve sürekli güncellenen bir yapıya bürünmesini sağlar. Bergson(2007), beden ve etrafında onu sarmalayan uzay ilişkisine değişim üzerinden bir açılım getirir; bedenin hareketi esnasında, diğer tüm imgeler dönüşür, fakat beden aynı kalır. Bedenin bu stabil durumu, onu tüm imgelerin tutunacağı bir merkez haline getirir. Görüldüğü üzere ne beden, ne eylem gerçekliği için değişmezlik iddiası söz konusu değildir. Her beden kendi biricikliği içerisinde, kendine has eylemleriyle zamanın akışında yer edinir ve iz bırakır. Bunca değişken içerisinde Cimşit Koş(2017), beden ve mekanın kendi anlam boşluklarını üreten bir yapıya sahip olduğunu vurgular ve kalıcı - geçici strüktürler

için bir fark ortaya koyar; kalıcı olanın eylemleri yönlendirme eğilimine karşın, geçici olan özneyi aktif kılar.

Beden eksenli bu yaklaşım, kalıcı ve geçici tartışmasını farklı bir boyuta taşır. Olasılıklarla dolu insana yönlendiren bir yapı önermek, başka bir deyişle onu kalıcı olana mecbur kılmak, onun deneyim ihtimallerini kısıtlayacağı için esneklik ihtiyacını karşılayamayabilir. Geçici olan, gerek dönüşebilen yapısıyla, gerek özneyi aktifleyen özelliğiyle ihtiyaç duyulan esnekliğe cevap verebilir. Geçici olan, mekan ve zaman arasında, deneyim miktarıyla eş sayıda ihtimal üretir. Burada deneyimin tasarlanması da söz konusu değildir; deneyim tamamen bedene has kılınır. Dery (2005)'nin Sarkis'ten alıntılacağı üzere;

“Zaman ve mesafe aralıklarından hoşlanırım. Birdenbire ‘Neredeyim ben? Diye sorarsın kendi kendine. Geçişin hangi anda gerçekleştiğini fark etmemişsindir. Tarkovski’nin Stalker’ında zonun tanımlayan, siyah-beyazdan renge geçiş değildir, belirli bir anda zonda buluruz kendimizi. Samuel Fuller’in Şok Koridoru’nda normallikten deliliğe geçiştir. İzleyici filmin kahramanının oraya doğru kaydığını hisseder, sen de onunla birlikte kayarsın. Gerçeklikle kahramanın zihinsel imgesini birbirinden ayıramazsın. Bu geçişler birer bilinçlenmedir.” [Fleckner, 2005]

2.2.3. Bağ Kurma Üzerine Gündelik Hayat ve Mekan Ara Kesitleri

Bağ kurma bedeninin mekanla ilişkisinin olgusal görünümleridir. Bedensel algıya dair fenomenolojiyle ilgili çalışmalar yapmış Fransız düşünür Ponty, bedeni biyolojik bir organizasyon olarak görmeyi reddeder ve bedeni okunup anlamlandırılması gereken bir kitap olarak yorumlar.[Ponty, 2005] Tüm bu “biriciklik” içerisinde mekanın da aynı şekilde algılanması gerektiğini öne sürmek zorlaşır. Her bedeninin aynı mekanı duyumsama konusundaki farklılıkları sebebiyle, aynı adres tarifinde zihinlerde oluşan imge sayısı beden sayısı ile eşdeğer hale gelir.

“Mekan” ve “Yer” ayrımı mimarlık disiplininde uzun yıllardır tartışılacak bir konudur. Trancik(1986) kentsel mekanları üç ayrı başlıkta ele almıştır. Birincisi “şekil-zemin”(*figure ground theory*) kuramı, ikincisi “bağlantı “ (*linkage theory*) kuramı ve son olarak “yer” (*place theory*) kuramı. [Trancik, 1986] Bu sonuncu kurama göre mekanlar, insanların ihtiyaçlarına yönelik olarak üretilir; doğal, tarihi ve fiziksel çevre dikkate alınarak oluşturulan mekanlar ise “yer” halini alır. Yer kavramı, zihinsel ve deneyimsel pratikleri de içine alır. [Gürkaş & Barkul, 2012]Tim Cresswell, mekanın soyut bir kavram olduğunu, insanların onunla ilişki kurup temas ederek

anlamlar yüklediğini ve bunun sonucunda mekanın “yer”e dönüştüğünü savunur. [Cresswell, 2004] Seamon, “yer”i hareket ve deneyim üzerinden açıklar, zamanla refleks haline gelen ve otomatikleşen beden hareketlerini; “body-ballet” (bedenin balesi), aynı zaman diliminde gerçekleşme düzenine ise “time-space routine” (zaman-mekan rutini) adını verir. Ona göre aidiyet, bedenlerin zaman ve mekan ile birlikteliği sonucu oluşur.[Seamon, 1979] “Yer” kavramına deneyimsel açıdan yaklaşan diğer bir yazar Edward Soja, ikilikler üzerine kurulan mekansallığı eleştirir. *Öznelliğe karşı nesnellik, ruha karşı madde ve yere karşı mekan*, karşılaşmasında “thirdplace” kavramını geliştirir. Üçüncü ya da deneyimlenen mekan anlamına gelen bu kavramı, mekanın algılanan ve kavranan bir yapısının yanında, deneyimlerle oluşan ve eylemlere tanıklık eden yer şeklinde açıklamış olur. [Soja, 1998]Yazar bu açılımı getirirken, Henri Lefebvre (2015) tarafından üretilen *lived space* (yaşanan mekan) kavramından oldukça faydalanır.

Bachelard(1996) kitabında, bir mekanın anlamlandırılmasını hafızadan ayrı tutulamayacağını anlatır. Fiziksel mekan ile zihinsel imgeler ve duyular ile birleşerek o mekana dair bir iz bırakır. Öyleyse mekan, bedeni kapsayan yapısının yanında, içerisinde barındırdığı potansiyeller itibariyle, beden tarafından sınırlandırılan bir olgu mudur? Tüm bu değerlendirmeler sonucunda mekanın, yer olma sürecini yalnızca mimarlık disiplini içerisinde incelemenin yetersiz kalacağını söylemek ve başka disiplinlerle beraber anlaşılması gereken bir kavram olduğunun tekrar altını çizmek gerekir.

Ponty, mekan ve bedenin ayrılmaz bir bütün olduğunu, insanın bedene mecbur oluşu sebebiyle, mekanın da insanın ayrılmaz bir parçası olduğunu bu dönüşlü ilişki içerisinde olduğunu şu sözlerle açıklamaya çalışır:

“Bedenim olmasaydı, benim için mekan da olmazdı. (...)Mekan varoluşsal, varoluş da mekânsaldır.” [Ponty, 1945]

Mekan ve toplumun katmanlı olarak birbiri içerisine yayılımı söz konusudur ve bu yayılımı sebebiyle kentteki her bölge özel ve biriciktir. Harita üzerinde çizgilerden ibaret olan bir alan, ardındaki hikayesi ile birlikte “yer” olma durumuna evrilir. Bu özel “yer”lere aynı özenle dokunulması gerekir, hızla gelişen büyük ölçekli planlamalar kent içerisinde büyük bir boşluk ve kopukluk oluşmasına yol açabilir.

2.3. İnsan-Mekan İlişkisinde Poetik Söylemler

Poetika kavramı, zihinlerde ilk olarak şiire dair söylemler çağrıştırmaya rağmen, üzerine farklı alanlarda geliştirilmiş birçok söylem bulunur. Poetika kavramını yalnızca şiir ile bütünleştiren bakış açılarına karşı Todorov (2017), bu sınırlandırmayı yetersiz görerek farklı bir açılım getirir:

“Belli bir edebi yapının işlemlerini sağlayan şey/şeylerdir” [Todorov, 2017].

Çetin (2017), poetikayı, tek tek eserler üzerinde durmak yerine, eserleri bir başlangıç noktası olarak belirleyip eserin oluşumundaki temel ilkeleri tespit eden sistemli bir anlamlandırma, açıklama çabası olarak açıklar.

Poïêsis, edebi metinler dışında, yapma biçimlendirme, oluşturma; *poieteke*, üretme bilimi, sanat veya zanaat gibi anlamlara da gelir. [Peters, 2004]. Taşdelen(2015), bu tanımlamadan hareketle poetikanın bir kültür üretim biçimi olduğunu söyler.

Aristo eserleri üzerine yoğun çalışmalar yapan William David Ross, Aristoteles ve O’nun felsefesinin neden günümüzde çok önemli bir yer tuttuğuna ilişkin fikirlerini anlattığı kitabında poetika üzerine şunları söyler:

“En genel manası ile poetika, yaşama sanatı ve bilime karşıt olarak yararlı ve güzel sanatları içerir” [Ross, 2011].

Aristo, sanat kavramının başlangıcını *Mimesis(taklit)* ile açıklar. Fakat bu düşünce sonucunda *Mimesis*’ i basit bir doğa taklidine indirgemez; aksine, “*teknik-estetik-etik ve epistemik*” bir oluşum süreci düzeyine çıkarır [Ülger, 2013]. Sanatsal üretme eylemi için, doğadan yola çıkan insan, belirli bir sistematik çerçevesinde zihinsel bir çaba göstererek poetik katkısını ortaya koyar.

Metafizik ve oluş alanında sanatsal meydana gelişe özel bir önem veren Aristo:

“Sanat, akıl tarafından belirlenen amaçların gerçekleşmesini, varlığa gelmesini sağlayan bir yapma-yaratma yetisidir” [Aristoteles, 1996b].

sözleriyle, sanatsal üretimin zamanla nesnellik kazanan bir düşünme şekli olduğuna işaret eder Yine aynı eserde Aristo, Poetik bilimi, *insan tarafından bir*

meydana getirme bilimi olarak açıklar. Benzer bir yaklaşım olarak; Aristo'nun fikirleri üzerinden yorumlar geliştirerek eserler üreten Barnes(2002), kitabında poetikanın, üretimsel bilime katkı olduğunu, amacının sanatsal bir çalışmayı yargılama yöntemini öğretmek değil, sanatsal bir çalışmanın nasıl üretileceğine dair fikir vermek olduğunu anlatır. Bu noktada şu soru gündeme getirilebilir: Mekana poetik bakış, insana özgü olguların anlaşılmasını kolaylaştırabilir mi? Pallasmaa(2015)'ya göre mimarlığın gerçek niteliği ne estetik, ne geometrik ve biçimselliktir. Ona göre bir mekanda yer edinme isteği, insanlığı derin tarihiyle bağlayan duygusal ve poetik deneyimlere bağlıdır [Pallasmaa et al., 2015].

Poetika tavidir. Kazanılan bakış açısı doğrultusunda, kuşanılan enstrümanlarla gerçekleştirilen eylemdir. Dünyaya dokunma, onunla iletişime geçme biçimi olarak okunabilir. İnsan ve mekan arasındaki görünmez bağa da poetik bir anlam yüklenebilir. Daha geniş bir söylem geliştirmek gerekirse; içine insanın, onun hassas yapısının girdiği her şey poetiktir.

2.3.1. Doğa- Kent Kesişimi Bağlamında Kıyı-Beden İlişkisi

Doğa, insana yeryüzünde ev sahipliği yapmasının yanında, insana dair alternatifleri elinde bulunduran en güçlü aktörlerden biridir. Yüksek kabiliyet sahibi insan, doğa ile beraber ya da doğaya karşı hareket etme gibi farklı tavırlarının sonucunu zaman içerisinde deneyimleyerek bugüne ulaşmıştır. Doğadan alınan her parçanın, “emanet” olduğunu, nihayetinde bir gün iade etmek durumunda kalacağını farklı dönemlerde görmüştür. Doğa ve kentlerin “karşı kaşıya geldiği” alanlarda çatışma hakim olmuş, uzlaşma için farklı yollar denenmiştir. Bu çatışma alanlarında çoğu zaman ödün veren doğa olmuş, insan hakimiyeti; kıyı alanlarının doldurulması suretiyle arazi kazanımı, kıyılardan kum-çakıl çekilmesi, inşaat artıklarının kıyılara boşaltılması gibi sonuçlarla kendini göstermiştir.

Kentlerin kıyıları sınırlandırması ve şekillendirmesinin yanında, kıyıların da kentleri sınırlandırıcı bir takım özellikleri bulunmaktadır. Bu özellikler daha organik olup, suyun ve kıyı olma durumunun getirdiği sonuçlar olarak görülebilir. Örneklerle açıklamak gerekirse; yapı inşa faaliyetleri için kıyıya -bölgeden bölgeye değişen- bir mesafe bırakılması gerekliliği, kıyı şehirlerinde nemden kaynaklı bozulmaları engellemek için yapı cephelerinde kullanılacak malzemelerin seçimi ve bakımı, ulaşım

faaliyetlerinin ağırlıklı olarak deniz yolu ile gerçekleştirildiği kentlerde meteorolojik faaliyetlerin dikkate alınmak zorunda olması kıyıların kentleri ve kentsel faaliyetleri sınırlandırdığı noktalar olarak söylenebilir. Bu noktada şu soruya yer verilebilir: Eşik mekanı olan kıyı, bedenın dışında kalarak ona sahne olmaktan öte, bedenle bütünleşen bir duyuşal ortam oluşturabilir mi?

2.3.2. Doğa-Kent İlişkinde İnsanın Bağ Kurma İhtiyacı: Kıyı Poetikaları

Tasarımcı, günlük akışa bir şekilde müdahale eder. Tasarım yaklaşımlarıyla hayata dahil olur; kimi zaman yönlendirir, kimi zaman eşlik eder. Burada olağan, kendiliğinden yönlendirmeler yapmak veya akışa set çekmek tasarımcının birikimi ve tasarım yaklaşımıyla doğrudan ilişkilidir.

Doğanın gölgesinin insan üzerine düştüğü kentlerde, gerçek potansiyeli ortaya koymak daha kolaydır. Doğal olan, insanı kendi olmak konusunda cesaretlendirir, baskıları üzerinden kaldırır. İsabetli okumalar yapıldığı sürece, doğada insana verilen ipuçlarını görmek mümkündür. Doğa bilgeliğini ancak, çıkarsız bir şekilde anlaşılma ve benimsenmeye çalışıldığı zaman insana açacaktır. Bir soru ile konuyu derinleştirmek gerekirse: Kent içinde bir “doğa parçası” olan kıyı, insanın bağ kurma ihtiyacına cevap verebilir mi?

Kıyı alanları, kentler içerisinde farklı ekosistemleri bir araya getirir. Su ve kara ekosisteminin bir araya gelişini farklı yaşam şekillerine olanak tanır. Doğal ekosistemler kendilerine özgü bir denge içerisinde sürekliliğini sağlarlar [ORTAŞ, 2015].

Su, insan hayatının devam ettiği her dönemde cazip bir çekim ögesi olur ve birçok yerleşime kaynaklık eder. Hayatın devamı için elzem olan su aynı zamanda, ulaşım, dinlenme, eğlenme ve ticari faaliyetler için de potansiyel bölgeler oluşturur [Dikçınar Sel, 2018]. Sosyal yaşantıda oldukça önem arz eden, insanın ruh haline ve duyuş dünyasına etkisi fark edilen su öğelerine kentlerde sıklıkla yer verilir. Bu yönelim, insanın doğayı kente taşıma, yapısına uygun, doğal izler taşıyan bir yaşam alanı oluşturma isteğinin ürünleri olarak yorumlanabilir.

Aidiyet; insan deneyimi ve duyuşlarından çokça beslenen bir kavramdır. Bellek ile yakından ilişkili olan bu kavram, her insanda farklı sahiplenme dürtüleri ortaya çıkarır. Kişilerden kent içerisinde kendilerine ait bir köşe seçmesi istense ve kısıtlı bir alan tanımlansa dahi, her biri ayrı bir alan seçecektir. Bu kadar farklılık arasında, ortak

bir payda oluşturan unsur ise, insanın yapısından gelen, doğayla ve doğal olanla bağ kurma isteğidir.

Kıyıları aracılığı ile doğal olana temas etme fırsatı elde eden insan, organik ilişkiler kurarak doğa ile olan bağını sağlamlaştırır. Sokakları denize açılan kentlerde sosyal yaşam, normalden biraz farklıdır. Su görülmek, temas kurulmak istenen bir öğe olduğu için; kentin içinde yerleşik düzeni olan insanlar olduğu gibi, kent dışından gelen bir kitle de her zaman bulunur. Bu kentler yakından incelendiğinde, herkesin kendine bir köşe bulduğu görülür. Sokak aralarından inilebilen sakin koylarında, kendi halinde bir aileyi görmek mümkün olabilir. Her şey kendiliğinden gelişir, olağan seyrinde devam eden bir düzen kurulmuştur.

Kentlerde “başkasına aitlik” hissini doğuran en önemli faktörlerden biri, deneyimlerin tasarlanmasıdır. “Deneyimlerin tasarlandığı” kentlerde yaşayan bireylere seçenek hakkı tanınmaz. Mekanlar planlanırken tercih edilen bu yol; “mecburi kentler” oluşturur. Mecburi kentlerde, günlük hayat içerisindeki koşturmaca esnasında oturulup soluklanacak alan, yürüyüş yapılacak güzergah, buluşma alanları, seyir mekanları önceden belirlenerek tasarlanır. Yapısı itibariyle olağan karşılaşmalara ve rastlantısal öğrenmelere açık olan insan, bunca “tasarlanmışlık” içerisinde yabancılaşır ve şehirle bağ kuracağı bir nokta arar.

3. ÇAĞDAŞ KIYI POETİKALARI VE BEDEN - MEKAN İLİŞKİLERİ

“Güçlü bir su damlası bir dünya yaratmaya ve karanlığı bozmaya yeter. Gücün hayalini kurmak için derinlemesine imgelemiş bir damladan başka şeye ihtiyaç yoktur. Böylesine devingenleşen su bir tohumdur; yaşama tükenmek bilmez bir ilerleme kazandırır”[Bachelard, 2006].

Su, insana hem içeriden hem dışarıdan temel bir yaşam kaynağı olması sebebiyle, kendine has bir çekim alanı oluşturur. Bu çekim alanına ithafen, üzerine edebi eserler yazılır, düşler kurulur. Dolayısıyla su, imgeleme bolca izin verir. Bachelard(2006) imge içeriği zenginleşen suyu “*ağır su*” olarak adlandırır ve su-imge ilişkisine dair bir yorum geliştirir:

“Mademki yaşam bir düş içinde bir düş ve evren de bir yansıma içinde bir yansıma; öyleyse evren sonuçta mutlak bir imgedir. Göl, gökyüzünün imgesini hareketlendirerek kendi bünyesinde bir gökyüzü yaratır. Su, genç berraklığında yıldızların yepyeni bir yaşama büründükleri ters çevrilmiş bir gökyüzüdür” [Bachelard, 2006].

Evrenin imge üzerinden yeniden oluşumu ve suyun mevcut gerçekliği kendi özünde tekrar üretebilen yanı, farklı bir dünyanın kapılarını aralayabilir. İmgelemenin altında barınan farklı birçok anlamın, anlatıma derinlik katması gibi su da kendi gerçekliğinden hayata derin manalar kazandırabilir.

“Su ve Düşler” kitabında, su üzerine özgün metinler üreten Bachelard(2006), su ve toprak ilişkisine ayrıca vurgu yaparak; suyun toprağın kanı ve yaşamı olduğunu anlatır, suyun toprak parçalarını yönlendirici ve etkileyici gücüne değinir. Suyun akış hızına göre toprak derinleşir, yönelimi değişebilir. Bu yorum biraz daha ileri taşınmak istenirse; su yeryüzüne hayat veren başat aktörlerdendir. Suyun hem bu kadar baskın, hem de yapısı itibarıyla böylesine durağan bir yanının olması, onun poetik bir öğeye dönüşmesini yakından etkiler. Dokunma isteği oluşturacak kadar naif dalgaların yanı sıra, yıkıcı etkisi görmezden gelinmeyecek kadar fazla olan su, bu çelişik yapısıyla hayatın zıtlıklar üzerinden okunabileceğinin örneklerinden olabilir.

Bu bölümde, kıyı konusu mimari tartışmalar ekseninde derinlemesine tartışılacak olup, poetik bir yaklaşım geliştirilmeye çalışılacaktır. Bölüm sonunda kıyı tasarımına yönelik kriterler belirlenerek, bir matris oluşturulacaktır.

3.1. Doğa-Kent Arasında Bir Eşik Olarak “Kıyı” Kavramı

Kentsel eşikler, içerisinde barındırdıkları potansiyeller itibariyle; karşılaşma ve buluşma alanları olarak tanımlanabilir. Stavrides(2016)’in Bourdieu(1992)’dan alıntılıdığına göre eşik, farklı iki sistem arasındaki olayları, mekanı, zamanı işaret ettiği için yalnızca bir sınır hattı olarak değil, sınırların da dahil edilmesi sonucu ortaya çıkan bir karşılaşma alanıdır [Stavrides, 2016]. Kentsel zenginliği artıran bu eşik mekanlarda deneyimler sürekli en baştan üretilir. Alana uğrayan kişi sayısı arttıkça, deneyim olasılıkları da hızla artmaktadır. Kıyı alanları da kentin doğaya açılan yüzlerinden biri olması sebebiyle bu eşik mekanları arasında gösterilebilir. Ancak doğal olanla temas kurarken organizasyon daha hassas bir hale gelebilir. Bu bağlamda, “Kıyı - kara” keskinliği bir sınır değil, doku olarak düşünülebilir mi?

Doğada hiçbir birleşim sivri değil, her öge yumuşak çizgilere sahip ve olağandır. Doğa kendi kendine sivrilikleri törpülerken; keskin rüzgarlar ve dalgalar buna aracılık eder. Bunun yanında iki farklı alanın birleştiği bölgelerde, her iki kısımdaki eksiklerin tamamlanarak bir bütün oluşturması sebebiyle, biyolojik çeşitliliği fazla alanlar oluşur. Kıyı ve kara alanlarının kesiştiği sınır çizgileri, bu ekoton bölgelerinden sayılabilir ve artık yalnızca bir çizgi olmanın ötesine geçer. Birbiri içine dağılan organik bir yapıya bürünür. Bu çeşitliliği insan tüketimine değil, kullanımına açmak, insana spontane ilişkiler kurma fırsatı verir. Dünya ile kurduğu bağın farkına varan insan bu farkındalık ile binlerce tür yaşama karşı duyarlılık kazanır. Bu bakımdan doğal kıyıları yalnızca estetik olarak değerlendirmek, eğitici ve yaşam algısını değiştirici etkisine haksızlık etmek olur. Kumsalda kumdan kaleler yapan bir çocuk, denizin onun üstün hayal gücüyle birlikte hareket etmediğini fark eder. Deniz, kendi alanını oluşturur ve insanlar ona uyum sağlar. Çocuk bunun yanında şu gerçekliği de gözlemler; doğal sınırı geçmeye çalışırsa, emek vererek inşa ettiği kalesi denizin doğasında kaybolacaktır.

İnsan doğa öğretileriyle hayata duyarlılık geliştirirken, yalnızca kendine dair değerleri fark etmez. Farklı türlerle beraber hayatına devam eden insan dengeli adımlar atarak, doğaya karşı sorumluluğunun bilinci gösterir. Yeniden yapma yetisi en yüksek tür olan insan, yaşama alanını oluştururken bir gerçeği göz önünde bulundurmalıdır; doğal bir alana müdahale edildiğinde görünenden daha fazla sistem etkilenir. Bunun

yanında doğal alanlarda, alanın yapısına tamamen zıt düşen yapım yaklaşımları, insan dışındaki türlerin yaşam koşullarını değiştirerek, o bölgedeki canlı çeşitliliğine de zarar verir.

Kentlerde doğa ile bağ kurmanın önemli aktörlerinden olan kıyı alanları, çok özel karşılaşma alanlarıdır. Dar bir alan olmalarına rağmen, büyük bir biyoçeşitliliğe sahiplerdir [Carranza et al., 2008]. Hem bitki örtüsü hem canlı popülasyonu açısından oldukça fazla tür içerir. Kumul ekosistemleri, bir karşılaşma alanı olması sebebiyle dinamik bir yapıya sahiptir ve kıyı-kara ekosistemlerinde bir geçiş görevi görür [Miller et al., 2010], [Carboni et al., 2009]. Her iki sisteme dair detayları içerisinde barındırmasıyla eşik mekanı olan kıyılar, bu zengin yapısıyla uzun yıllar yerleşim yeri ve dinlenme mekanı olarak tercih edilmiştir [Kaya, 2006].

Clark (1996)'a göre kıyılar öncelikle turizme elverişli yönüyle ilgi çekmiş, bu yönelim ve kıyı alanlarına fazla yüklenme ardından bozulmayı getirmiş; bazı türlerin zarar görmesi ve nesillerinin son bulmasıyla sonuçlanmıştır. [Clark, 1996] Kıyı alanları içerisinde barındırdıkları türler o alana göre özelleşmiş olan endemik türlerdir ve kumullarda yetişen endemik bitkilerin fizyolojik yapısı, kara bitkilerinden daha farklıdır. Bazı kumul bitkilerinin kökleri ana kaya civarlarına ulaşabilmektedir. Bu sebeple, bu özel bitkilerin taşınması yahut farklı bir coğrafyada varlıklarını sürdürebilmeleri mümkün değildir. [Uslu, 1985] Bu açıdan bakıldığında, fizyolojik yapısıyla, görünümüyle, kendine has özellikleriyle her canlı yerine özel ve biriciktir. Yaşam alanının değiştirilmeye çalışılması, türün kendine özgü niteliklerinin kaybıyla yahut türün tamamen ortadan kaybolmasıyla son bulabilir.

Kıyı alanlarında turizm ile başlayan bozulma, inşaatlar, kum çekilmesi ve büyük ölçekli bitki üretimi gibi sebeplerle kıyı özellikleri giderek bozularak, kumul alanları tahribata uğramaktadır. Son yıllarda özellikle imar ve yol çalışmaları sebebiyle kumul yapısı giderek farklılaşmaktadır [Ağır et al., 2014] .

3.2. Beden- Mekan İlişkisinde Kıyı Alanları

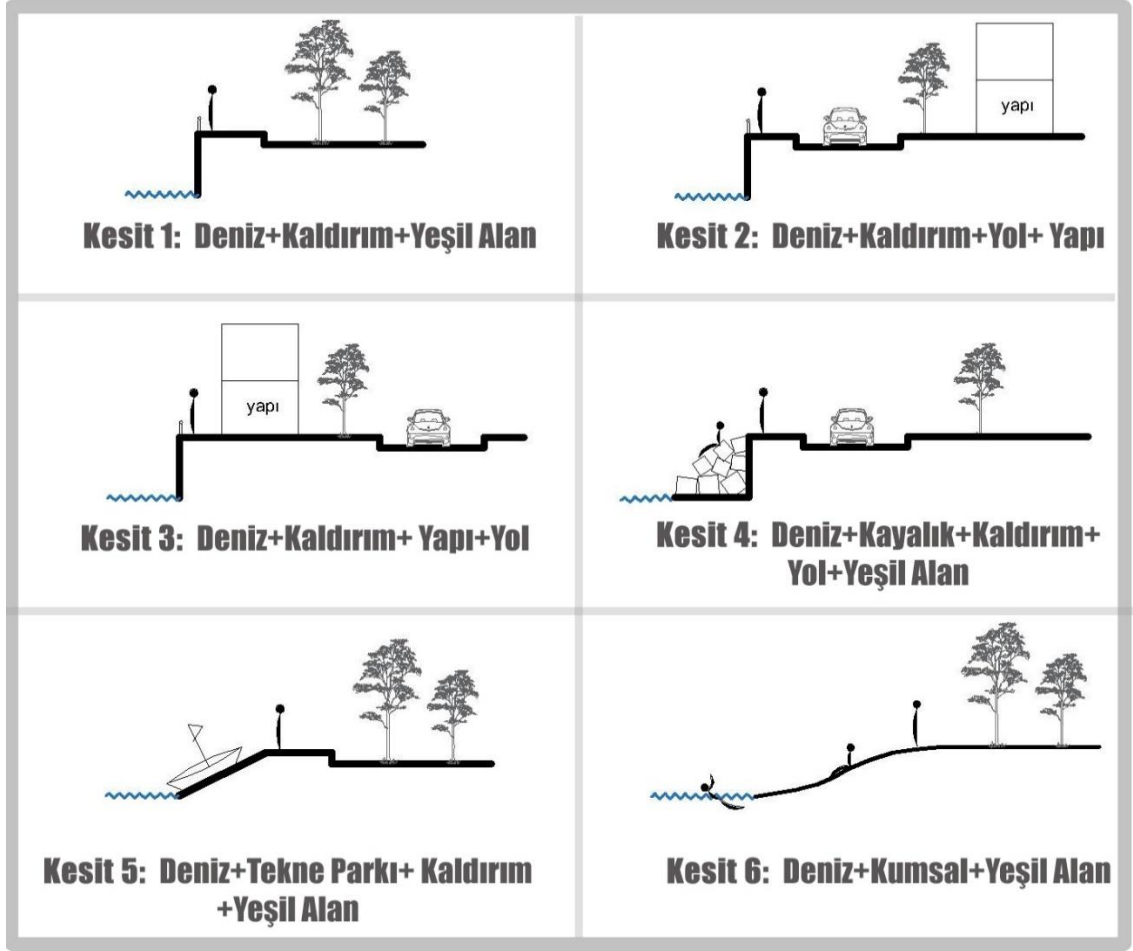
“Bedenim olmasaydı, benim için mekan da olmazdı” Merleau-Ponty [Ponty, 1945].

İnsana ait her parçanın mekanı algılamada rolü vardır. Pallasmaa, mekanın değerlendirilmesinde göz, kulak, burun, dil, iskelet, kas ve tenin eşit derecede payı olduğunu savunur ve etkileyici mimari deneyimleri “Çok Duyulu Deneyim”ler olarak nitelendirir [Ponty, 1945]. Bu çok boyutlu deneyimlerin bize getirdiği sonuç, mekanların yalnızca göz ile yorumlanmaması sebebiyle; görülen, yalnızca görme duyusuna hitap eden mekanlar değil, yaşanabilen mekanlar oluşturma gerekliliğidir.

Heidegger mimarın rolünün, yapı endüstrisinin diğer uzmanlarından biraz daha farklı olarak, insan deneyimine odaklanmak olduğunu ileri sürer. Mimarların, öznel yaklaşımlarla, kişilere kendilerini keşfedecekleri yerler sunabileceğini, geçmişte mimarlık yaklaşımlarının bu şekilde olduğunu fakat teknoloji ile birlikte bu anlayışın üstünün örtüldüğünü ifade eder [Sharr, 2013].

Gelişen teknoloji ile birlikte, “mekan”ın insan eylemlerine sahne olan soyut bir kavram olarak kalması ve tüketim toplumlarında “zaman” bazlı kazanımların öne çıkması insan ilişkilerini ve alışkanlıklarını oldukça etkilemiştir. Mekana nüfuz etme, zaman içerisinde değişen mekanı temaşa etme gibi insana dair alışkanlıklar giderek terk edilmeye başlanmıştır. Bu noktada şu soruya cevap aramak yerinde olabilir: Bedenin doğaya dair farkındalığı, duyarlı tasarımlarla artırılabilir mi?

İnsanın dünyayla kurduğu ilişkiler beden aracılığıyla gerçekleşir. Mekan, içinde bulunan bedenler üzerinden şekillenir. Beden-mekan arasındaki yakın ilişki, bedenin algılayan, algılarken hareket eden bir yapı olmasıyla bağlantılıdır [Adıgüzel Özbek, 2018]. Bu sebeple beden ilişkilerini gözlemlemek, uygun mekan tasarımında atılacak doğru adımlardandır. Zevi’ ye göre mimarlık, yalnızca yapısal öğelerden oluşan üç boyutlu bir alandan ziyade, üç boyutlu hacimde bedenin hareketleri ile oluşturduğu mekandır [Zevi, 2015].

Şekil 3.1: Kıyı- kara kesişiminde beden-mekan ilişkilerini gösteren diyagram¹.

Kıyı alanları kent içerisinde doğa ile ilişki kurmayı mümkün kılan alanlar olması sebebiyle, birçok potansiyeli bünyesinde barındırır. Su ve dolayısıyla kıyı, insan için çekim oluşturan özel bir öğedir. Aynı zamanda doğaya temas etmek isteyen insan için su, kent içerisindeki en kısaltılmış yollardan biridir. Şekil 3-1’de kent içerisinde kıyı alanları gözlemlenerek üretilen kesit eskizleri görülmektedir. Günümüz kentlerinde kıyı ile kurulan ilişki çoğunlukla görsel ya da işitsel yolla olmakta, bu temas yüzeysel düzeyde kalmaktadır. Yalnız denizin seyredilmesi, dalga seslerinin dinlenmesi, çoğu zaman taşıt gürültüsünden bu seslerin bile duyulmaz oluşu söz konusudur. Çizilen bu altı adet kesitte bedenin aktif halde olduğu durumlar çok azdır. Kent ve kıyı organizasyonu daha iç içe geçen bir yapıya büründüğünde, bireye hareket olasılığı tanınarak aradaki ilişki daha organik bir boyuta evrilir. Özellikle ilk dört kesitte

¹ Diyagramlar; kıyı alanlarında beden- mekan ilişkileri gözlemlenerek elde edilmiştir.

deneyimin tasarlanması söz konusudur. Öngörülen yerde soluklanıp, işaret edilen yerde yürünmesi, işaret edilen yerde oturulması gerekmektedir. Boydan boya betonun hakim olduğu bir kıyı şeridinde birey, oturmak için bir oturma ögesi arayacaktır, oysa ayakları kumsala temas eden kişi kendi bedensel yeterliliği ölçüsünde bir hareket imkanına sahiptir. Bu iki deneyim arasındaki fark açıktır. İlk örnekte oluşan durumda bireyin dışında kaldığı bir tasarım süreci hakim iken, ikinci örnekte bireyi kapsayan, sarmalayan bir deneyim hakimdir. Bu durum, bağ kurma ihtiyacı olan insanın özüne dokunan bir deneyimdir.

3.3. 21.yy Mimarlık Poetikalarında “Kıyı”

Doğal çevre ve yapay çevre kentlerin bir bütün olan aktörlerini kapsayan en geniş başlıklardır. İnsanın kentteki yaşamını nitelikli olarak sürdürebilmesi için her iki alanın da iyi planlanmış ve doğru yaklaşımlarla ele alınmış olması beklenir. Bu noktayı irdelemek için şu soru sorulabilir: Kentlerdeki “Kıyı - kara” birleşimi yorumlanarak, doğa öğretilerine duyarlılık geliştirmek mümkün müdür?

Büyüyen ve gelişen kentlerde, kıyı alanlarının doğal çizgilerine müdahale edilerek dolgular ile “suni kıyılar” oluşturularak, kıyı ile kent arasındaki doğal bağlantı yer yer kesintiye uğratılmıştır. Bunun sonucunda su kenarında, fakat suyla ilişkisi kesilmiş kentler ortaya çıkmıştır. Bu tür bir birleşim, insan ve doğa arasında, kademeli ve işlevsel bir ilişki gelişmesine yol açar. Bunun aksine, deniz ve kara arasındaki sınır alanlar, doğal haliyle bırakıldıkları zaman, farklı duyumsamalara olanak sağlayan zenginlikler barındırır [Erzen, 2015].

Harry Francis Mallgrave(2015), yüzyıllardır süregelen insanlığın gelişimini ve temel dürtülerini sorguladığı; görüşlerini biyolojik zeminde de savunduğu çalışmasında; duyuşsal ihtiyaçlarımıza ve rahatlığımıza göre tasarlanmış, biyolojik sistemlerimizin sınırlarına uygun veya ılımlı yapıları çevrelerin bireyde içsel dengeyi kurmayı kolaylaştırdığını anlatır. Bu çalışmasındaki amacını ise şöyle özetler:

“Tasarım için normlar veya yönergeler üretmek değil, tasarımı biyolojik doğamızla daha iyi hizalamak için yapıları çevrenin insan deneyimini anlamak.”[Pallasmaa et al., 2015].

Tüketim toplumlarında kusursuzluk üzerine mesai harcanır. Her şey hızlı, en az hata ile gerçekleşmelidir. Buna karşın Pallasmaa(2015)'nin Ruskin(1997)'den aktardığına göre kusurlu olma durumu, bir şeylerin yaşadığını gösteren özel durumlardır. Bu kusurlar aynı zamanda güzellik kaynakları olan düzensizlikler ve eksiklerdir. [Pallasmaa et al., 2015]. Kusurlu olma haline izin verilmediğinde, mekan donuklaşıp yapaylaşabilir. Mekandaki yapaylık ve yoğun tasarlanmışlık hissi insanın hareketlerine nüfuz edip, insan üzerinde dikte edici bir unsur oluşturarak onu sınırlandırabilir. Kumsalda hareket kabiliyeti sınırsız olan bir insanın, dolgu blokları arasında deneyim imkanı daralır. Hareketleri kısıtlanan beden, ileri gitmek ve doğa ile temas etmek için bir adım atamaz. İnsana ileri gitme cesaretini veren, sınırların geçişindeki yumuşaklıktır. İnsan doğrudan kaya blokların arasından ya da beton zeminden suya geçmek istemezken, kum zemine temas ettiğinde bir an önce suya ulaşmak ister. Duyularıyla deneyimlediği mekana dair zihninde daha çok parça birleşir. Sarah Robinson, Architecture and Empathy adlı çalışmada tenin sınırları üzerine fikir üretmiş ve şu sözlerle sahiplik etmiştir:

“...Ayağın çok hassas bir organ olduğunu artık biliyoruz, her santimetre karede yaklaşık 1000 sinir ucu vardır. Sadece beynimizle değil, ayaklarımızın zihniyle de dünyaya yön veririz. Attığımız her adım vücudumuza bir elektrokimyasal senfoni gönderir ve parçanın imzası ayağın temas ettiği yüzeyin doğasına bağlıdır. Attığımız her adım, yolu değiştirdiği gibi vücudumuzu da değiştirir - eylemlerimizin sonuçları hemen belli olmasa da” [Ingold, 2011; Pallasmaa et al., 2015].

Sarah Robinson, bunun yanında çalışmasında Mayaların tapınaklarını, bulutların toplandığı ve yağmurun yoğunlaştığı kutsal dağlar olarak kabul ettiğine ve bazı araştırmaların; piramitlerin kasıtlı olarak yağmur ritmi çalmak amacıyla mevcut formlarında yapılmış olabileceğini savunduğuna değinir. Tapınakların, tüm doğal, insani ve ruhsal alemlerin birbirine bağlılığının güçlü duygusuyla; beden gerekliliklerine ve sınırlarına saygıyla inşa edildiğini anlatır. [Pallasmaa et al., 2015]. Başka bir açıdan, Cansever(2005); İslam şehri üzerine düşüncelerini yoğunlaştırmış ve tevazu, doğallık, sükunet gibi insan doğasına yönelik kavramların Osmanlı Kentleri üzerindeki bütünleştirici yankılarından bahsetmiştir.[Cansever, 2005] Doğayla savaşmak yahut ona sırtını dönmenin aksine, doğanın sarmalayan yönüne teslim edilen kentler insanın ruhunu kucaklar. Kadim medeniyetler, doğal olandan uzaklaşmadan, insan yapısına uygun müdahalelerle kurulanlar olmuştur. Doğa öğretisinin insanlığa,

doğrudan bilgi değil fakat dünyayı okumaya yönelik bir perspektif kazandırdığı söylenebilir.

İnsan varoluşuyla birlikte getirdiği temel duyarlılıklarıyla dünyaya katkı sunmaya ve güzelleştirmeye eğilimlidir [Ayvazoğlu, 2016]. Suni etkilerden uzak tutulan insan, her alanda üretkenlik sergileyebilir. Buradan hareketle diyebiliriz ki; bazen bir bölgenin ihtiyacı sadece, tüm öğeleriyle onu insan tahribatından ve doğal şartların yıkıcı etkilerinden korumaktır.

Bir adım öteye gidilecek olursa: Tasarım bazen, yapmamaktır.

Sunulan bu önermeden sonra, aydınlatıcı bir açıklama getirmek gerekebilir. İnsan sadece yapılı çevrenin bulunduğu bir alanda yaşarken nasıl zorlanacaksa, el değmemiş doğada da hayatını devam ettirmesi zorlaşacaktır. Bu zorluğu aşmak için insanın ihtiyaçlarına yönelik, yapıcı tasarım yaklaşımlarıyla bir orta nokta ve uzlaşma zemini arayışına gidilebilir. Tasarımcının kente temas ederek, böylesi önemli kararlar verirken önünde yol gösterici bazı kriterler ortaya koyması gerekmektedir.

3.4. Kıyı Tasarımlarında Değişkenler ve Değerlendirmeler - 21.Yy Kavram Matrisi

Mimarlık ortamında bugüne değin yapılan tartışmalar ışığında üretilen ve farklı disiplinlerden beslenmiş birçok zengin kavram bulunur. Kavram tartışmaları, mimari tasarımı besleyen ana unsurlardan olması ve daha üretken bir zemin oluşturması açısından oldukça önemli bir yer tutar. Bu bağlamda geliştirilen 21.yy kavramları olağan durumu ortaya koymak açısından bu tezde özgür bir zemin sağlayabilir.

Özüer (2004), “İnsana İlişkin Veriler Işığında Mimari Tasarım ve Öne Çıkan Mekansal Kavramlar” adlı çalışmasında, insan doğasına uygun yapı tasarımına ilişkin bir takım kriterler belirlemiş ve bu kriterler doğrultusunda seçtiği projelerin, bir matris üzerinden okumasını gerçekleştirmiştir. Bu bölümde kullandığı yöntem anlatılarak, tez kapsamında nasıl uygulanacağından bahsedilecektir.

İNSANİ TASARIM ENDEKSİ	P1	P2	P3	P4	P5
Yaya hareketlerinin yönlendirilmesi	4	2	4	3	0
İlişkili, Ardışık Dış Mekanlar Tanımlanması	4	1	3	2	0
İhtiyaç Programının Kimlikli Alt Mekansal Unsurlara Parçalanması	4	3	3	1	0
Az Katlılık – Kitlede Kademelenme	4	2	3	1	1
Dış Mekan Ve Zemindeki Hareketin Bina Dış Yüzeylerinde Devamının Sağlanması	2	3	2	3	1
Yapının Görsel İlişkilere Olanak Sağlaması	3	3	1	2	2
İşlevsel Çeşitlilik	4	3	3	2	2
Katılım ve Değişime Elverişlilik	4	2	2	2	0
Kültürel Sürekliliğin Sağlanması	4	2	3	2	1
Doğa Ve Peyzaj Unsurlarından Yararlanma ve Bütünleşme	4	2	0	3	2
TOPLAM	37	23	24	21	9

Değerlendirme

0	1	2	3	4
çok zayıf	yetersiz	yeterli	iyi	çok iyi

Şekil 3.2: İnsani Tasarım Endeksi.

Özüer (2004)'in çalışmasında belirlediği tasarım kriterlerinden (şekil 3.2);

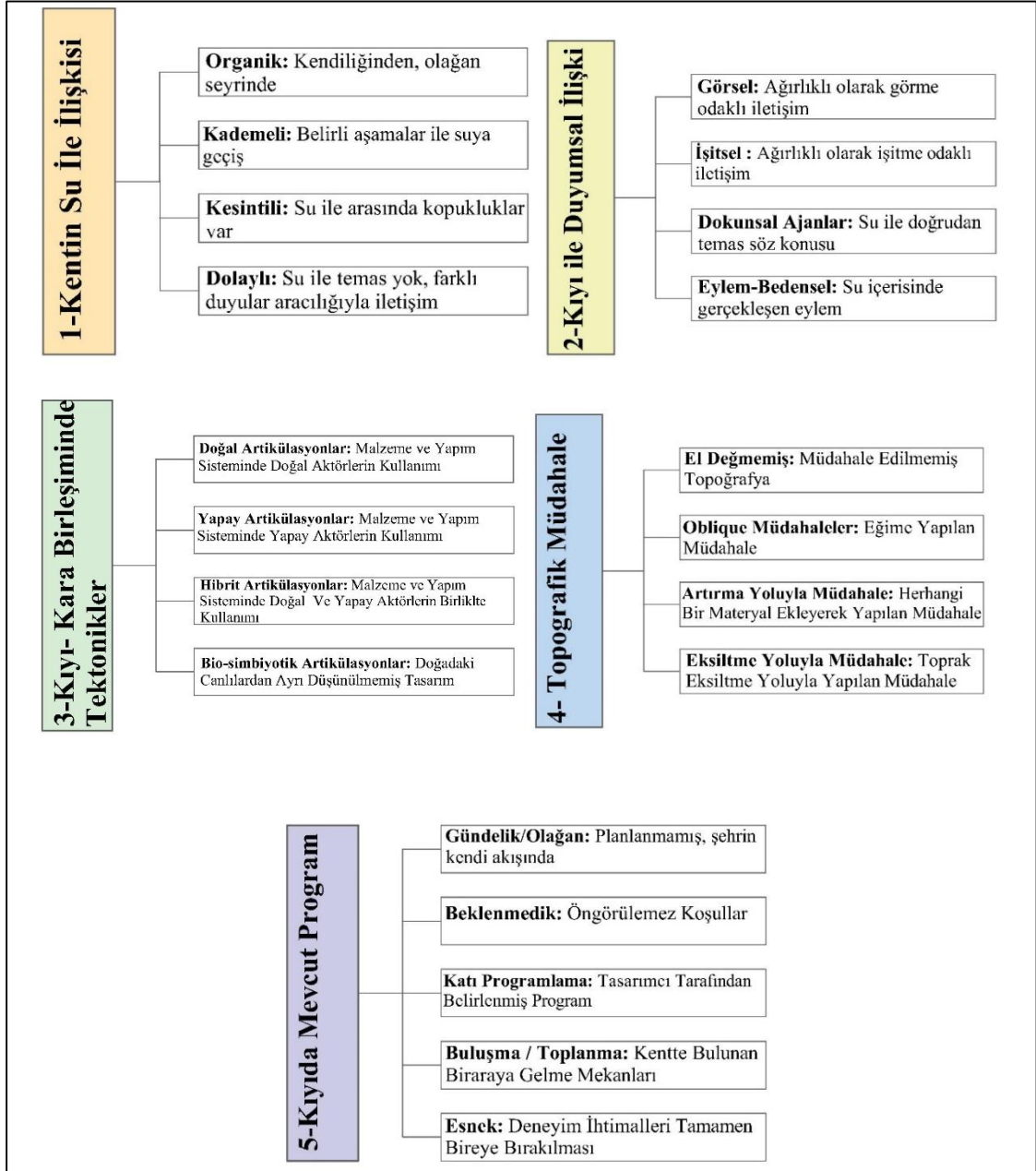
- Yaya Hareketlerinin Yönlendirilmesi
- İlişkili, Ardışık Dış Mekanların Tanımlanması
- İhtiyaç Programının Kimlikli Alt Mekânsal Unsurlara Parçalanması
- İşlevsel Çeşitlilik,
- Katılım Ve Değişime Elverişlilik,
- Doğa Ve Peyzaj Unsurlarından Yararlanma Ve Bütünleşme

gibi dış mekanda kamusal alan düzenlemelerine girdi olarak kullanılabilecek kriterler tez kapsamında değerlendirilerek bazı sorgulamalara gidilmiştir. [Özüer, 2004]

Tez boyunca farklı noktalardan sorgulanan “İnsan Kıyı ile Nasıl İlişki Geliştirir?” sorusu bağlamında 5 farklı açıdan konuyu ele alarak değerlendirmeye gidilmiştir. Bu farklı başlıklar ve projelerin aynı anda incelenmesi bir matris üzerinden gerçekleştiğinde açıklayıcı bir tablo elde etmek mümkün olabilir. Sonrasında çıkarım ve analizleri derlemek de kolaylaşacağından matris yöntemi seçilmiştir. Bahsi geçen 5 ana belirleyici, kavram matrisini oluşturmaktadır. Bu belirleyiciler soru haline getirilerek, son bölümde seçilecek olan projelerin her birine 5 farklı soru sorulacak ve projelerin nitelikleri kategorize edilmeye çalışılacaktır. Sorular;

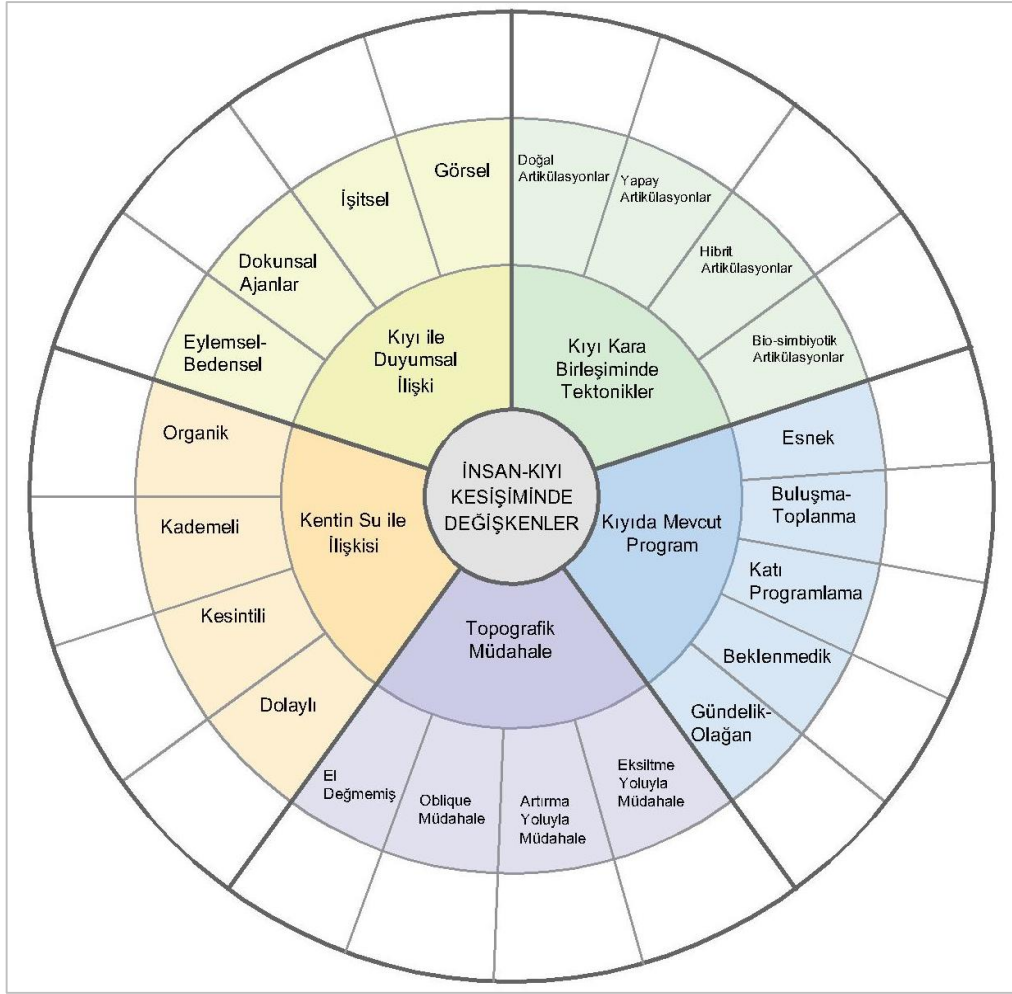
- kentin su ile ilişkisinin sorgulanması,
- bireyin kıyı ile temasının sorgulanması,
- kıyıya müdahale şeklinin sorgulanması,
- topografya üzerinde yapılan değişikliklerin sorgulanması,
- kıyıda yer verilen programların sorgulanması

bağlamında ele alınarak Şekil 3-4 üzerinde şema halinde derlenmiştir. Alt başlıklar tez kapsamında kullanılacakları anlamlarıyla kısaca tanımlanmıştır. Bu sorular, kıyı projelerinde bağ kurmaya yönelik odaklanılması gereken noktalara işaret ederek tasarımcının bakış açısına yön verebilir.

Şekil 3.3: Kavram matrisine altlık oluşturacak sorular ve alt başlıkları.

Sorular ışığında bir kavram matrisi oluşturularak, seçilen tüm projelerin bir arada incelenebilir bir pota üretimi hedeflenmiştir. Bu sayede, çalışma sonrasında kıyı tasarımlarının analiz edilebileceği bir altlık ortaya konulmuştur (Şekil 3.4).

Şekil 3.4: Kıyı tasarımlarının değerlendirilmesinde kullanılacak 21.yy kavram matrisi.

4. ÇAĞDAŞ ÖRNEKLER ÜZERİNDEN ÇAĞDAŞ KIYI POETİKALARI: ÖRNEKLEM ÇALIŞMASI

Bu bölümde, kıyı tasarımlarına farklı bakış açıları getiren; Vicente Guallart ve Carlos Ferrater, Benedetta Tagliabue projeler üzerinden incelenecektir. Guallart mimarisinde doğaya daha yumuşak dokunuşlar söz konusu iken, Ferrater ve Tagliabue çizgisi daha keskin hatlara sahiptir. Bu bölümde, Vicente Guallart'a ait, Vinaròs Microcoasts, Vinaròs Promenade ve Keelung Port; Carlos Ferrater'e ait, L'Escala Waterfront ve Benidorm West Beach Promenade; Benedetta Tagliabue'a ait Hafencity Public Spaces ve Diagonal Mar Park olmak üzere toplam 7 adet kıyı projesi ele alınacaktır. Mimarların ortaya koydukları projeler; kesitler ve fotoğraflar üzerinden incelenecektir. Her proje üçüncü bölüm sonunda oluşturulan matris üzerinden değerlendirilecektir. Proje verileri yorumlanarak matris üzerinde konumlandırılacaktır. Projelere ait eskiz kesitleri çizilerek, temsili figürler üzerinden alanların bağ kurma potansiyelleri ve ihtimalleri anlaşılmaya çalışılacaktır. Bu sayede kıyı tasarımlarına dair, duyulara ve yoruma dayalı, genel bir analiz yöntemi elde edilmeye çalışılacaktır.

4.1. Vicente Guallart (Guallart Architecture)

Barselona'da aktif mimari faaliyetlerini yürüten Vicente Guallart (b. Valencia, 1963); doğa, mimarlık ve yeni olanı bir araya getirmektedir. Projeleri, doğal kaynaklı bileşenlerin yanında çevresel sistemlere de atıfta bulunan doğal yaklaşımları içerir. İspanya'da özel ve ortak alanlar arasındaki dinamik ilişkinin sürekli olarak yeniden yapılandırılması ve yaşanacak alanların genişletilmesi üzerine projeler geliştirmiştir [Web 2, 2020]. Guallart; şehirlerdeki farklı kültürlerin, topografyaların ve pazar alanlarının kendileri olarak kalması gerektiğini anlatarak, farklı kimliklerin bir şehir için önemini vurgular ve en iyi şehirlerin, en çok çeşitliliğe sahip olanlar olduğunu anlatır [Web 14, 2021]. Bu bölümde Vicente Guallart'a ait 3 farklı proje incelenecektir.

4.1.1. Vinaròs Microcoasts

İspanya, Vinaròs'da 2007 yılında uygulanan projede, sahil alanında farklı kesitler alınarak tamamen o bölgeye özel yeni bir strüktür tasarlanmıştır. Malzeme seçimi, yükseltir insan yapısı ve insan ölçeği göze alınarak şekillendirilmiştir.

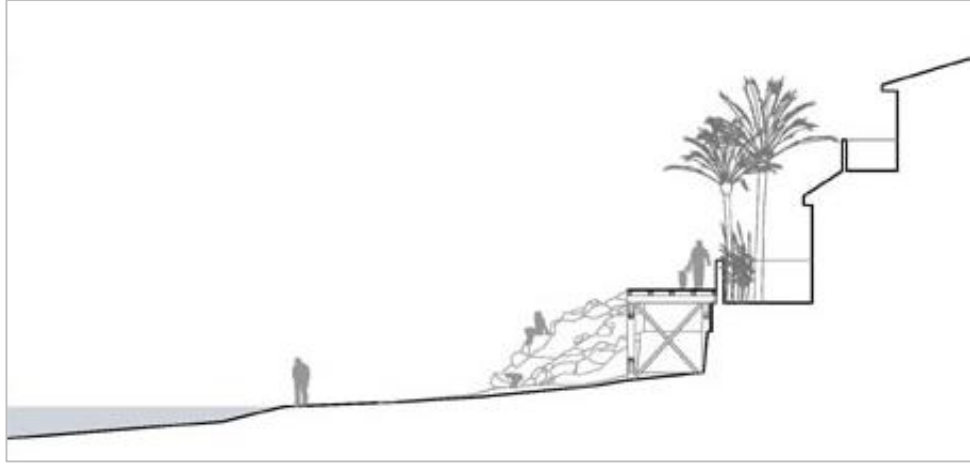

Şekil 4.1 : Vinaròs Microcoasts, proje alanından bir fotoğraf.

Sahil alanı kullanımı için ahşap elemanlar farklı işlevlere (oturma, güneşlenme vb.) uygun olarak tasarlanmıştır. Kullanılan hafif strüktür ile hem doğaya karşı duyarlı bir yaklaşım sergilenmiş, hem de dönüştürülebilir olması sebebiyle işlevsel hale gelmiştir (Şekil 4.1), [Web 3, 2020].

Şekil 4.2: Vinaròs Microcoasts, Proje Alanından Kıyı Kara İlişkisini Gösteren Bir Fotoğraf.

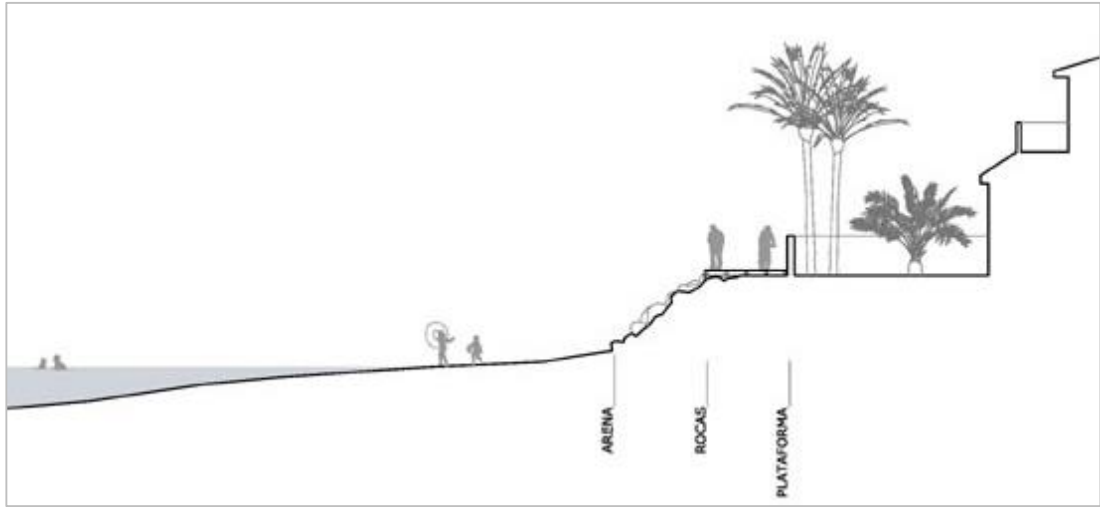

Şekil 4.3: Vinaròs Microcoasts, bir önceki fotoğraftaki alana ait kesit.

Projede topografyanın yapısından dolayı bazı bölgelerde setler çekilmiştir. Fakat buralarda herhangi bir suni malzeme kullanılmamış, köklü bir dokunuş yapılmamıştır. (Şekil 4.3) Ani kot değişimi dolayısıyla güvenlik önlemleri alınmış, bu alınan önlemler ahşap malzemeler ile sağlanmıştır (Şekil 4.2), [Web 3, 2020]. Buna rağmen kıyı bağlantısı yine tamamen kesilmemiş, suya ulaşım engellenmemiştir.

Şekil 4.4: Vinaròs Microcoasts, proje alanından kıyı kara ilişkisini gösteren bir fotoğraf.

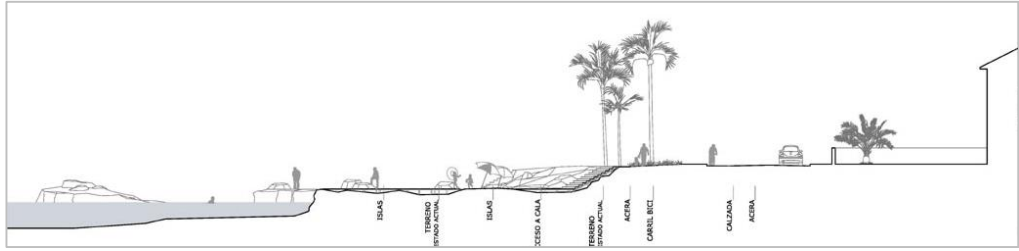

Şekil 4.5: Vinaròs Microcoasts, bir önceki fotoğraftaki alana ait kesit.

Kıyı alanındaki programlar, “insan” faktörünü dışarıda bırakmadan, insanı kapsayarak oluşturulmuştur. Suyla temas sağlanabilecek aralıklar bırakılmıştır (Şekil 4.4). Bu yaklaşım kıyı alanlarının atıl halde kalmasını önleyerek, insan-doğa buluşmasında olağan ve yumuşak bir çizgi ortaya koymuştur (Şekil 4.5), [Web 3, 2020]

Şekil 4.6: Vinaròs Microcoasts, proje alanından bir fotoğraf.

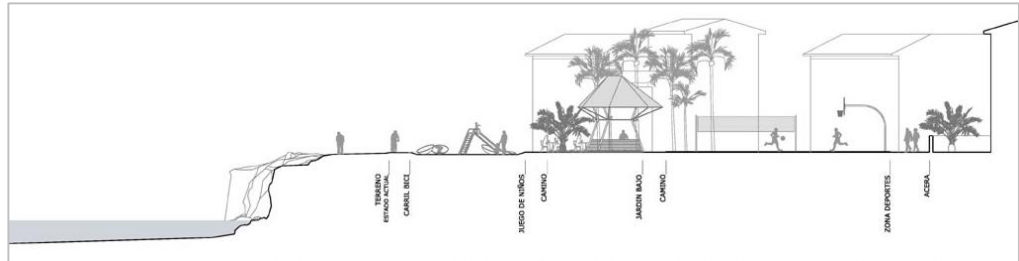

Şekil 4.7: Vinaròs Microcoasts, Bir Önceki Fotoğraftaki Alana Ait Kesit.

Denizin kıyısında tasarlanmış ahşap platformlar doğal yapısıyla insan bedenine kolayca uyumlanarak, kıyı kullanımını kolaylaştırmıştır (Şekil 4.6), [Web 3, 2020]. Kıyının doğal çizgisi korunarak müdahale edilmemiştir (Şekil 4.7), [Web 3, 2020].

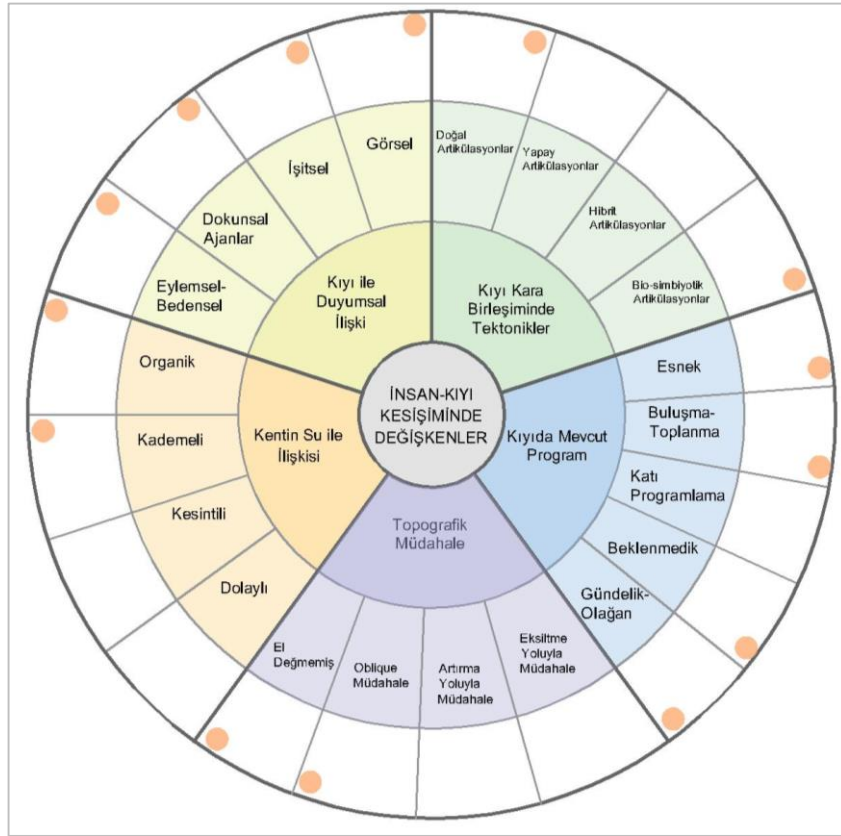

Şekil 4.8: Vinaròs Microcoasts, proje alanından bir fotoğraf.

Şekil 4.9: Vinaròs Microcoasts, Bir Önceki Fotoğraftaki Alana Ait Kesit.

Kıyı alanı, programlarla zenginleştirilmiş, doğal alanlar tamamen kendi haline bırakılmamıştır (Şekil 4.8). İnsanların sosyalleşip, spor yapabilecekleri rekreasyon alanları haline getirilmiştir. Voleybol ve basketbol sahaları, spor alanları şehirden uzak, ücra noktalarda değil, tam olarak şehrin içinde, kıyının da yanı başında konumlandırılarak kentin dinamik yönü beslenmiştir (Şekil 4.9), [Web 3, 2020]. Proje matris üzerinden değerlendirildiğinde;

Şekil 4.10: Vinaròs Microcoasts Projesi'nin matris üzerinde yorumu.

Matris üzerinden yola çıkılarak; ilk olarak kentin su ile ilişkisine bakıldığında kendiliğinden; organik ve malzeme geçişleri açısından kademeli bir şekilde gerçekleştiği görülür. Kıyı ile duyumsal ilişki açısından oldukça zengin olup; görsel, işitsel, dokunsal ajanlarla temas ve eylemsel olarak her açıdan ilişki kurulmuştur. Kıyı kara birleşiminde ağırlıklı olarak doğal artikülasyonlara yer verilmiştir, bunun yanında yapay artikülasyonlara yer verilirken; doğal yaşamın zarar görmesine yol açan aktörler kullanılmamıştır. Kıyıda mevcut olan katı bir programlama söz konusu olmadığından, bireye olabildiğince esnek deneyim imkanı sunulmuştur. Topografya el değmemiş

olarak değerlendirilebilir, ani kot düşüşlerinde güvenliği sağlamak amacıyla eğime bazı müdahaleler yapılmıştır.

4.1.2. Vinaròs Promenade

İspanya, Vinaròs'da 2007 yılında uygulanan projede, Kıyı şeridinde yapılmak istenen değişiklikler üzerine açılan ulusal bir yarışmada, birincilik ödülü alan proje olmuştur. Kıyı ve şehir arası ilişki doğru şekilde sınırlandırmak üzere bir takım strüktürler oluşturulmuş, bu strüktürler oluşturulurken insan ölçeğinden uzaklaşmadan çözümler geliştirilmiştir [Web 4, 2020].

Şekil 4.11: Vinaròs Promenade-Vinaròs, Castellón- proje alanından kıyıdan karaya geçişte malzemenin seçimi; kum-aşap-taş.

Projede doğa ve şehir arasındaki geçiş sert bir şekilde vurgulanmadan, beden buna hazırlanır (Şekil 4.11). Şehir içerisindeki kaldırımdan taş yüzeye, sonra ahşap döşemeye, sonra kuma ve en son suya doğru uzanan (şekil 4.13) bir deneyim hedeflenir [Web4, 2020].

Projede mevcut olan programlar daha çok bireyi aktif kılan (Şekil 4.12) ve mekanla organik bir ilişkisi kurulmaya çalışılarak geliştirilmiştir [Web 4, 2020].

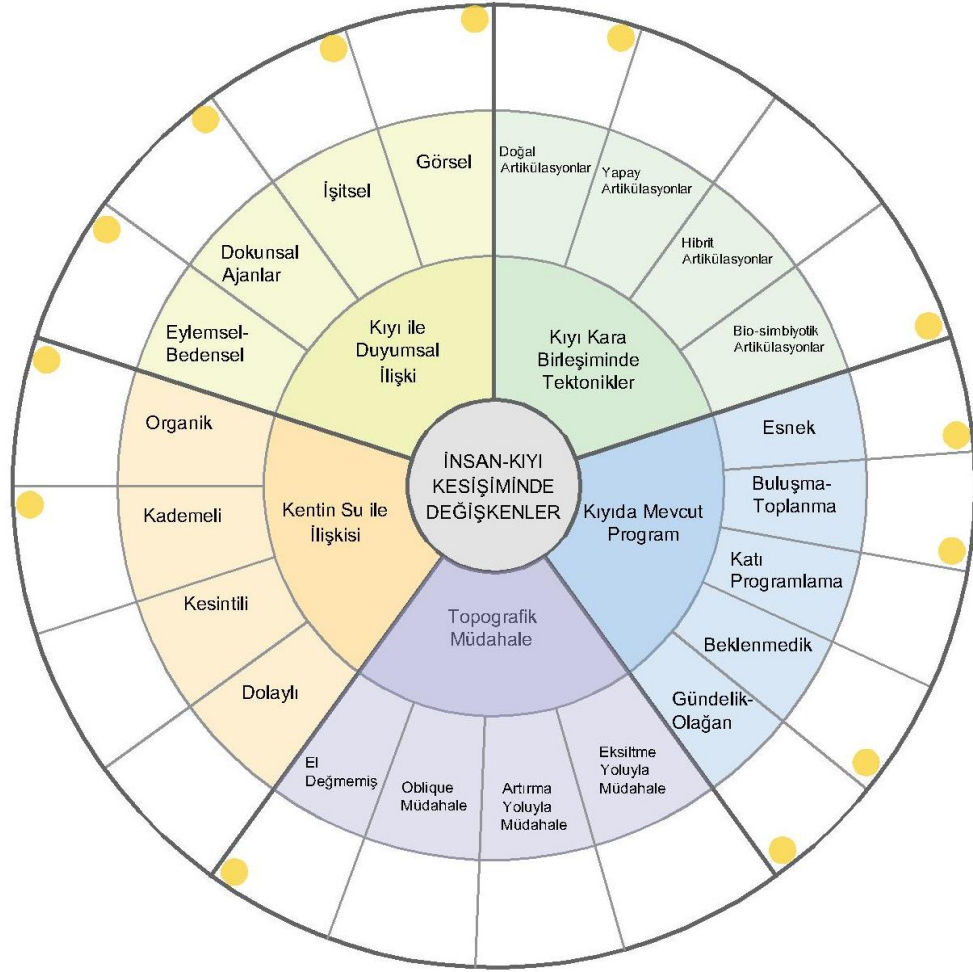

Şekil 4.12: Vinaròs Promenade-Vinaròs,Castellón- proje alanından kıyıdaki programlar.

Şekil 4.13: Vinaròs Promenade-Vinaròs,Castellón; Kıyı- Kara Birleşimindeki Kademeli Geçiş.

Proje matris üzerinden değerlendirildiğinde;

Şekil 4.14: Vinaròs Promenade Projesi'nin matris üzerinde yorumu.

Bu projede, matris verileri bir önceki Vinaròs Microcoasts projesi ile benzer görünmektedir. Proje yaklaşımları genel olarak benzer olduğu için yakın sonuçlar elde edilmiştir. Alanda eğim bulunmaması sebebiyle topografya müdahalesi kısmında farklılık oluşmuştur.

4.1.3. Keelung Port

Taiwan ‘da 200 yılında gerçekleştirilen proje, liman kenti olan Keelung’da, yoğun ticari faaliyetler şehir merkezinde kaliteli kamusal alanlar oluşturulma imkanını sınırlandırmıştır. Guallart ekibi, Taiwan’daki bu limanı ve çevresini çok iyi analiz ederek ihtiyaçları saptamıştır. Bu alana uygun projeyi geliştirerek, açılan uluslararası liman tasarım yarışmasında birincilik ödülünün sahibi olmuştur [Web 5, 2020].

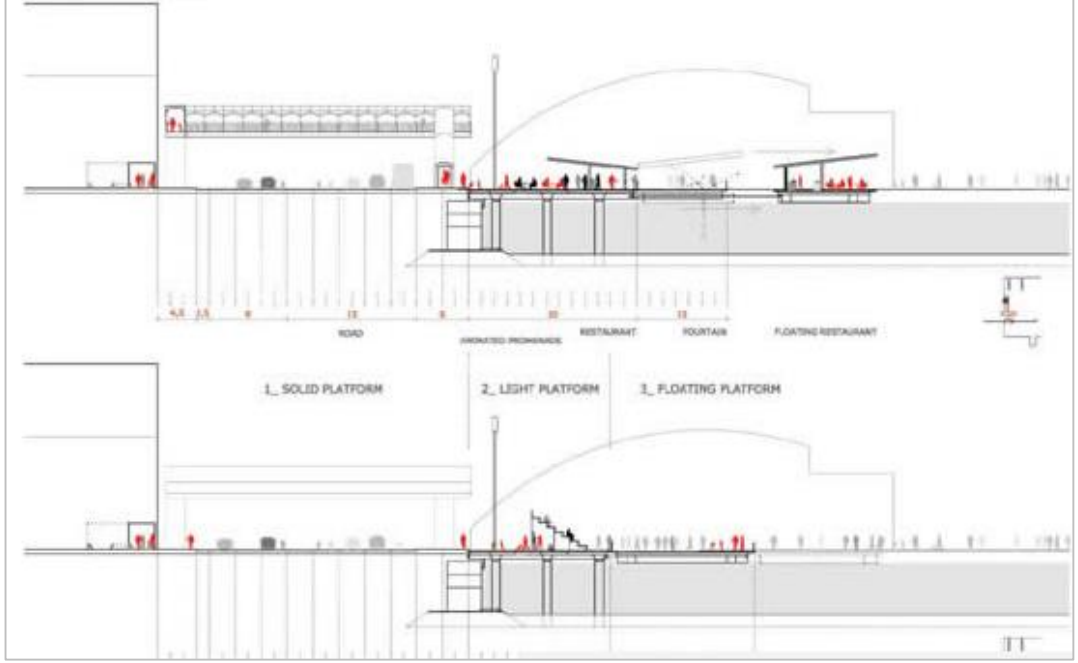
Şekil 4.15: Keelung Port- Taiwan.

Projede liman ve kent arasındaki kopukluğun giderilmesi hedeflenmiştir. Bu doğrultuda büyük bir seyir terası tasarlanmıştır (Şekil 4.15). Sosyal alanlar mümkün olduğunca liman etrafında toplanmaya çalışılmıştır. Sembolik ve işlevsel bir kent merkezi oluşturmak için; spor tesisleri, boş zaman alanları, alanlar arası yaya bağlantıları ve bir bağlantı köprüsü tasarlanmıştır (Şekil 4.16), [Web 5, 2020].

Şekil 4.16: Keelung Port- Taiwan.

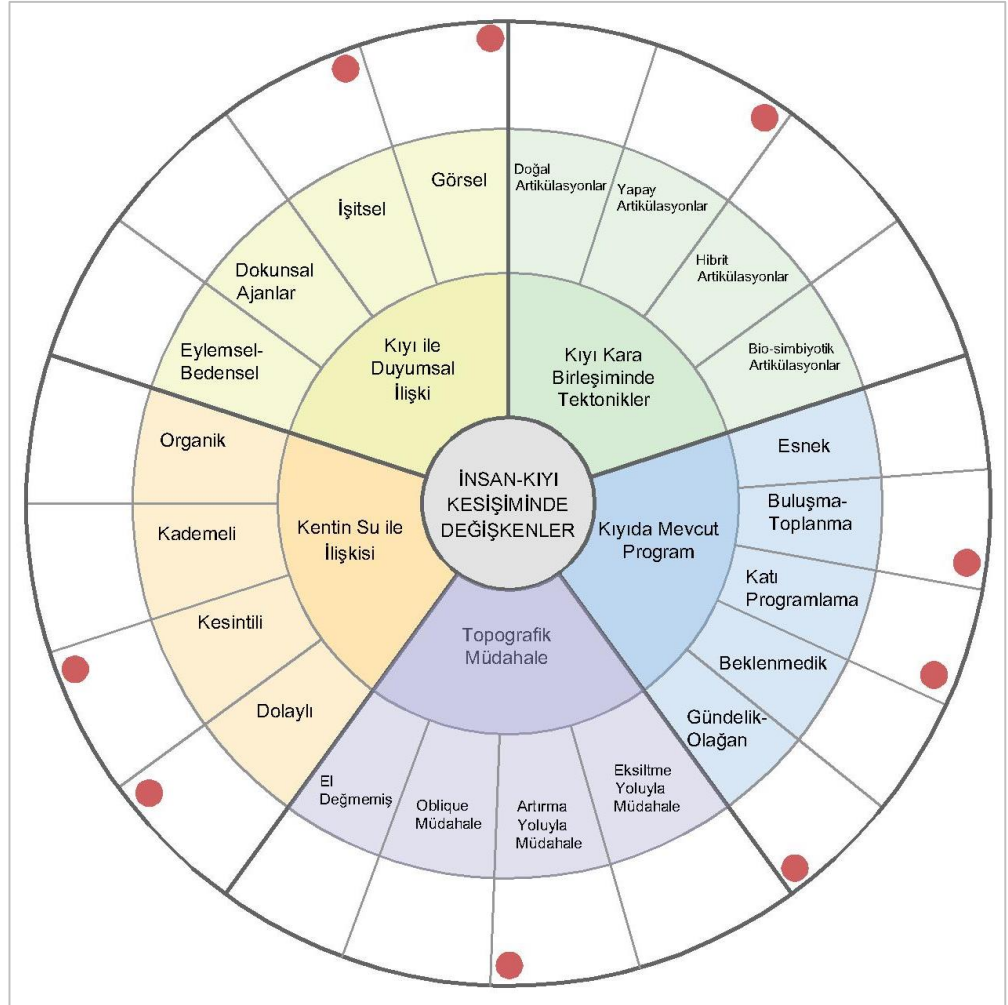
Ulaşım ağları arasında kalan yaya dolaşım akışının iyileştirilmesi amacıyla çözümler üretilmiş; şehrin su üzerinden genişletilmesi gündeme alınmıştır. Deniz tabanındaki kazıklar üzerinde genişletilen köprü (Şekil 4.17) ile hedeflenen sosyal aktivite alanı da ortaya konulmuştur [Web 4, 2020].

Şekil 4.17: Keelung Port- Taiwan, limanda tasarlanan yeni alanın kesiti.

Projede yeni tasarlanan, ana platformdan ayrı yüzer ahşap platformlar; çay evi, kanolar için bir iniş aşaması ve küçük bir oditoryum içerecek şekilde işlevlendirilerek, kıyı şeridini yeniden yapılandırmayı mümkün kılmayı hedeflemiştir [Web 5, 2020].

Proje matris üzerinden değerlendirildiğinde;

Şekil 4.18: Keelung Port Projesi'nin matris üzerinde yorumu.

Proje incelemesi ve matris verileri ışığında; kentin su ile ilişkisinin kesintili olduğu söylenebilir. Duyumsal olarak; işitsel ve görsel bir ilişkisi bulunmaktadır. Ağırlıklı olarak yapay artikülasyonlara başvurulmuştur. Kent içerisinde yoğun bir alanda bulunması sebebiyle gündelik eylemlere zemin oluşturabilecek ve ulaşım ağlarının üzerinde olması açısından da buluşma mekanı olabilecek bir potansiyele sahiptir. Yapılabilecek eylemler kısıtlı ve oturma, yürüme alanları önceden planlı olduğu için katı programlama varlığından bahsedilebilir. Topografyaya artırma yoluyla müdahale edilmiş, kent meydanı denize sabitlenen kazıklar üzerinde genişletilmiştir.

4.2. Carlos Ferrater (Office of Architecture in Barcelona)

Barselona doğumlu olan Carlos Ferrater(1944), ağırlıklı olarak İspanya'da eserler vermiştir. 2006 yılında Barselona Mimarlık Ofisi'ni (Office of Architecture in Barcelona-OAB) kurmuştur [Web 7, 2021]. Ferrater, mimarlıkta yeniliklerin denenerek risk alınması gerektiğinden, bu sayede sınırları zorlayarak daha iyiye ulaşılabilceğinden bahseder. Bir dönem ağırlıklı olarak denize sıfır Akdeniz evleri tasarlaması sebebiyle; detaylara, klasik kompozisyona, katmanlara, yatay düzleme, denize ve ara mekanlara önem veren bir Akdeniz mimarı olarak etiketlendiğini aktarır [Web 12, 2021]. Bu bölümde mimarın kıyılar üzerine geliştirdiği iki farklı projesi incelenecektir.

4.2.1. L'Escala Waterfront, İspanya, 2017

L'Escala kasabasının sahip olduğu doğal güzellikleri geliştirme amacıyla düzenlenen bu projede; Emporium antik kentinin kalıntıları, kayalı plajlar, gezinti bölgeleri üzerinde düzenlemeler yapılarak yeni bir tasarım geliştirilmiştir (Şekil 4.19),[Web 6, 2017].

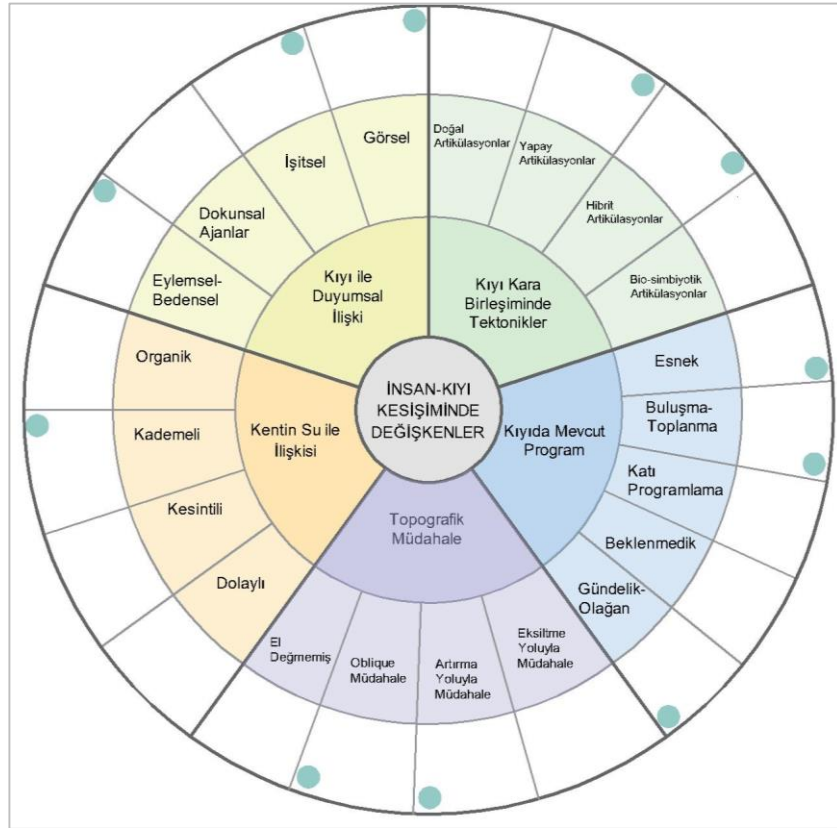
Şekil 4.19: L'Escala Waterfront, İspanya, 2017

Kentin kademeli yapısı ve mevcut olan antik kalıntılar sayesinde, kent doğal bir amfi tiyatro olarak davranır (Şekil 4.20), [Web 6, 2017].

Şekil 4.20: L'Escala Waterfront, İspanya, 2017.

Proje verileri matrise işlendiğinde;

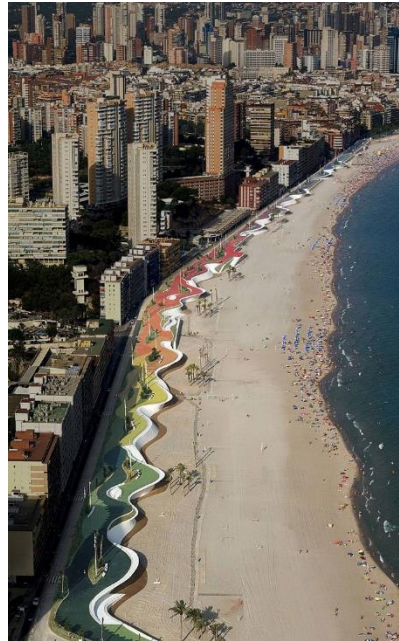
Şekil 4.21: L'Escala Waterfront Projesi'nin matris üzerinde yorumu

Kentin su ile ilişkisi kademeli bir şekilde gerçekleşir. Plaja inmek için önce beton yer döşemesi geçilmelidir. Kıyı ile duyumsal ilişki eylemsel olarak gerçekleşebilirken,

görsel ve işitsel olarak desteklenir. Yapımı itibariyle ağırlıklı olarak yapay artikülasyonlara sahiptir. Bunun yanı sıra doğal olanla da bir şekilde temas sağlandığı için Hibrit artikülasyonlar söz konusudur. Topografyada eğime artırma yoluyla müdahale edilmiştir. (Şekil 4.21)

4.2.2. Benidorm West Beach Promenade

İspanya’da 2009 yılında tasarlanan Benidorm'daki gezinti yolu, inşa edilmiş şehir ile kumsalın doğal alanı arasında yeni bir geçiş noktası konumundadır. Zengin bir topografyaya sahip proje alanında; gezinme ve denizi izleme hareketini barındıran dinamik bir alan olarak yapılandırılmış, aynı zamanda mola vermek ve dinlenmek için farklı alanlar düzenlenmiştir. Plaja giriş için farklı sirkülasyonlar planlanan projede; gezinti yeri, yeni bir topografya biçimlendiren ve ışık ve gölge ile oynayan mimari bir konuma dönüşmüştür [Web 8, 2009].

Şekil 4.22: Benidorm West Beach Promenade- Projeye genel bakış

Gezinti yolu, bir uçurumun fraktal yapısının yanı sıra dalgaların ve gelgitlerin hareketini anımsatan çeşitli doğal ve organik şekilleri benimseyen kıvrımlı iç içe geçmiş çizgilerden (Şekil 4-22) oluşan bir bağlantı noktası olarak tasarlanmıştır [Web 8, 2009].

Şekil 4.23: Benidorm West Beach Promenade Gezinti Yolu’nun benimsediği organik biçimlenme.

Proje, modernizmin organik biçimleri içinde üç farklı özü kapsamaktadır; doğadaki fraktal geometri biçimleri, en son bina teknolojileri ve avangart peyzaj tasarımı. Gezinti alanı; beyaz beton ile çevre çizgisini oluşturan ilk yapısal katman, farklı renklerde kaplamalı başka bir dokulu katman ve şehir mobilyalarının bulunduğu son katman olmak üzere üç ayrı kademeli olarak tasarlanmıştır. Bitki örtüsü de bahsi geçen son katmanda yer almaktadır (şekil 4-23). Benidorm gezinti yolu mimar tarafından, yapay ve doğal olanı bütünleştiren yeni bir form olarak öne sürülmüştür [Web 8, 2009].

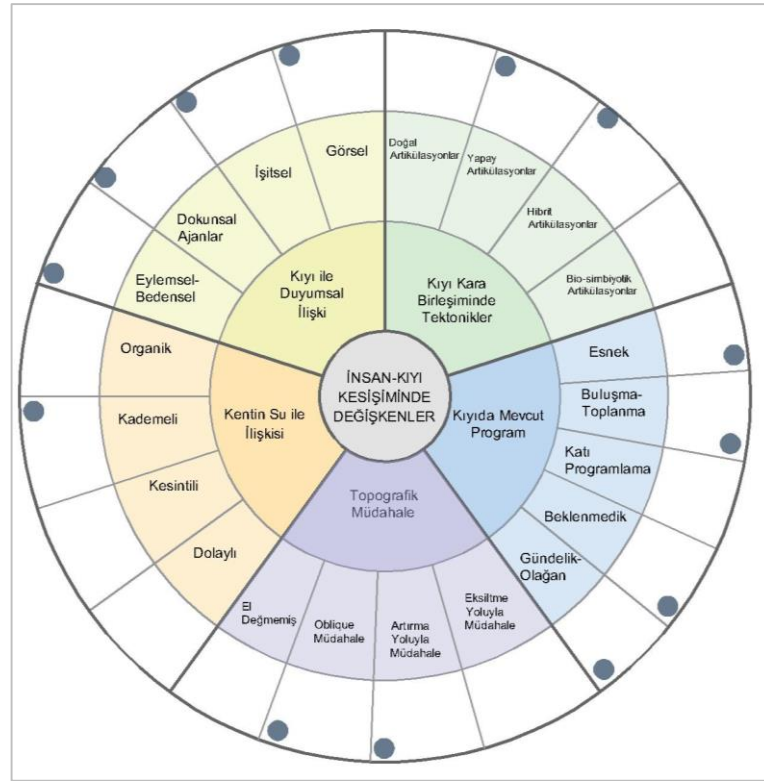

Şekil 4.24: Benidorm West Beach Promenade- tasarlanan gezinti yolunun strüktürel yapısı.

Gezinti yolu üzerinde bazı yırtıklar oluşturularak, plajın kent ile iletişimi sağlanmıştır (şekil 4.24).

Tasarlanmış olan bu yeni platform ile gezinti yeri, dinlenme alanları, seyir terası, plaja açılan bir arayüz, otoparka doğrudan erişim, yağmur suyu toplayıcıları, plaj aydınlatması, yol iletişimi, sokak mobilyalarının entegrasyonu, hizmet altyapısı gibi birçok işlev bir araya getirilmeye çalışılmıştır [Web 8, 2009].

Projenin uygulama aşamasında kalıpların yapımı için gemicilik sektöründen yardım alındığını belirten Ferrater, modüller halinde platformların tasarımını gerçekleştirmiştir. Gezinti yolu ilerleyen dönemlerde genişletilmek istendiğinde, modüler olarak tasarlanan platformlardaki tasarım mantığı sayesinde bu işlem kolaylıkla tamamlanacaktır [Web 12, 2021]. Proje matris üzerinden değerlendirildiğinde;

Şekil 4.25: Benidorm West Beach Promenade Projesi'nin matris üzerindeki yorumu.

Kentin su ile ilişkisi kademeli bir şekilde gerçekleşmektedir. Cadde kotundan plaja inmek için, tasarlanan gezinti yolu platformunu geçmek gereklidir. Kıyı ile her açıdan duyumsal ilişki mümkündür. Gezinti yolu yapısı itibarıyla, yapay artikülasyon olarak

değerlendirilir, plaja geçişe olanak sağlaması açısından doğal formlardan tamamen kopuk değildir. Eğime artırma yoluyla müdahale edilmiştir.

4.3. Benedetta Tagliabue (Miralles Tagliabue: EMBT)

Barcelona, Shanghai ve Paris merkezli olarak çalışmalarına devam eden mimar projelerini çoğunlukla bina ölçeğinde gerçekleştirmesine rağmen, kentsel tasarıma yönelik uygulanmış projeleri de mevcuttur. Projelerinde ağırlıklı ekolojik bilinçle hareket etmeye çalıştığını ve doğadan ilham alarak tasarımlar geliştirdiğini söyler. “Küresel düşün, yerel davran.” iddiasıyla projelerini geliştiren Tagliabue, kültürel mirasa saygı duyarken, yenilikçi yapım tekniklerine de önem verir [Web 13, 2021]. Bu bölümde mimara ait iki farklı proje incelenecektir.

4.3.1. Hafencity Public Spaces

Hamburg Limanı'nın gelişimini denetleyen topluluğun, şehir merkezindeki Elbe Nehri kıyılarını yeniden canlandırmak ve kentleştirmek için düzenlediği yarışmada, Tagliabue ve ekibi tasarladığı proje ile 2002 yılında yarışmayı kazanmıştır. Proje farklı sosyal etkileşim alanları ile öne çıkmıştır.

Şekil 4.26: Hafencity Public Spaces- Su Seviyesinden Cadde Kotuna Rampa ve Merdivenlerle Ulaşım.

Alana üç farklı seviyede müdahale edilmiştir. (Şekil 4-26) İlk olarak 0 metrede, deniz seviyesinde küçük gemiler ve eğlence tekneleri için erişimi olan devasa

platformlar kurulmuştur (Şekil 4-27). İkinci olarak; rıhtım hattında, deniz seviyesinden 4,5 metre yükseklikte dinlenme alanları tasarlanmıştır. Son olarak 7,5 metre kotuna bir rampa, bir merdiven ile bağlanan farklı bir alan oluşturulmuş, cadde kotu ile bu şekilde bağlantı kurulmuştur. Bu rampa ve merdiven alanı etrafında sosyal ilişkiler gelişmiştir (Şekil 4-28). Cadde kotunda, şehir ziyaretçilerine gezilerinde eşlik edebilecek pergolalı alanlar tasarlanmıştır. İnsanların uzun süre vakit geçirebilecekleri geniş oturma alanları eklenmiştir (Şekil 4.29), [Web 9, 2021].

Şekil 4.27: Hafencity Public Spaces - su seviyesinden yükselen platformlar ve yürüme yolu.

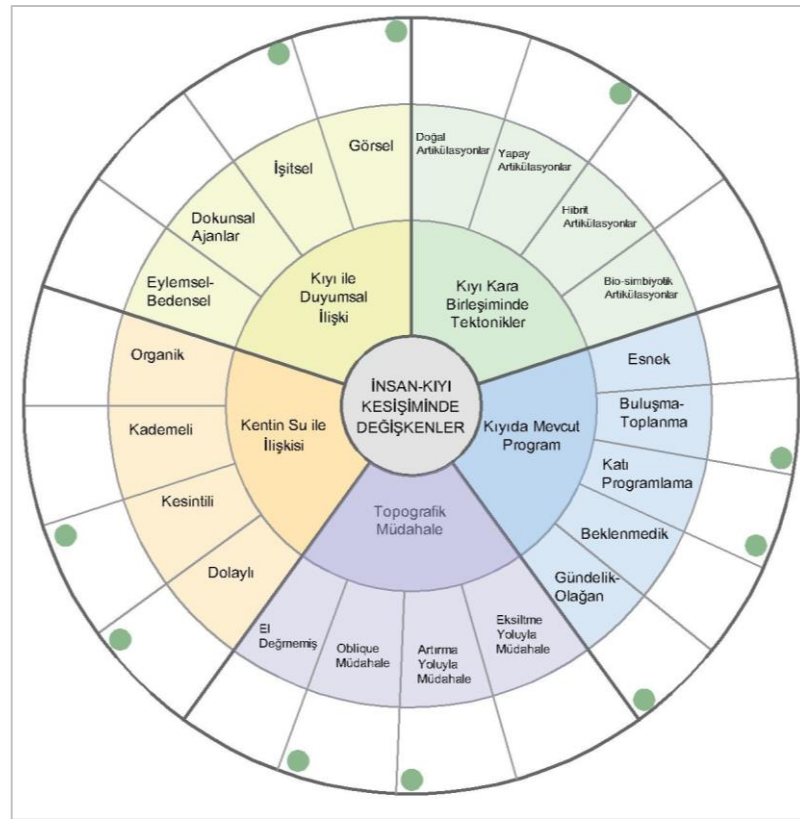

Şekil 4.28: Hafencity Public Spaces- rampa ve merdiven etrafında şekillenmiş sosyal ilişkiler.

Şekil 4.29: Hafencity Public Spaces- su seviyesinden yüksekte dinlenme alanları.

Proje matrisi üzerinden değerlendirildiğinde;

Şekil 4.30: : Hafencity Public Spaces Projesi'nin matrisi üzerinde yorumu.

Kentin su ile ilişkisi deniz seviyesinden yükseltilme sebebiyle kesintilidir. Doğrudan bir ilişki söz konusu değildir. Bu sebeple kıyı ile duyumsal ilişki yalnız işitsel ve görsel yolla gerçekleşir. Kıyı kara birleşimi yapay artikülasyonlara sahiptir. Mevcut programlar, ağırlıklı olarak önceden tanımlanmış olup, esnek davranışa

tamamen açık değildir. Kent merkezinde bir alan olması sebebiyle gündelik olaylara sahne olabilir. Kıyıda eğime, artırma yoluyla müdahale edilmiştir.

4.3.2. Diagonal Mar Park

Şekil 4.31: Diagonal Mar Park'ın şehirdeki konumu ve denizle ilişkisi

İspanya'da Barselona Kent Konseyi 2002 yılında, denize yakın, kısmen terk edilmiş bir dizi endüstriyel arsayı geri kazandırmak amacıyla, yeniden düzenlenmesi için harekete geçmiştir. (Şekil 4.31) Tüm şehir boyunca devam eden, Avinguda Diagonal caddesini sahile bağlamak için büyük bir park oluşturulmuştur [Web 10, 2002].

Şekil 4.32: Diagonal Mar Park ile deniz arasındaki ilişki.

Su, bazen küçük göletler şeklinde, bazen uzunluğu boyunca ana caddeye eşlik eden büyük bir göl şeklinde, parkın hemen her yerinde mevcuttur. Bir bakıma su, parkın belkemiğidir (Şekil 4-32), [Web11, 2002].

İçerisindeki bitki örtüsünün, yağmur suyunun yeraltında depolanması ve sonrasında borular aracılığıyla sulamada kullanılmasıyla da sürdürülebilir bir tasarım örneği oluşturur. İlk bakışta işlevsiz görünen bu borular, parkın etrafında dolaşarak, bitki örtüsünü besler (Şekil 4-33), [Web 11, 2002].

Şekil 4.33: Diagonal Mar Park - Park boyunca devam eden borular.

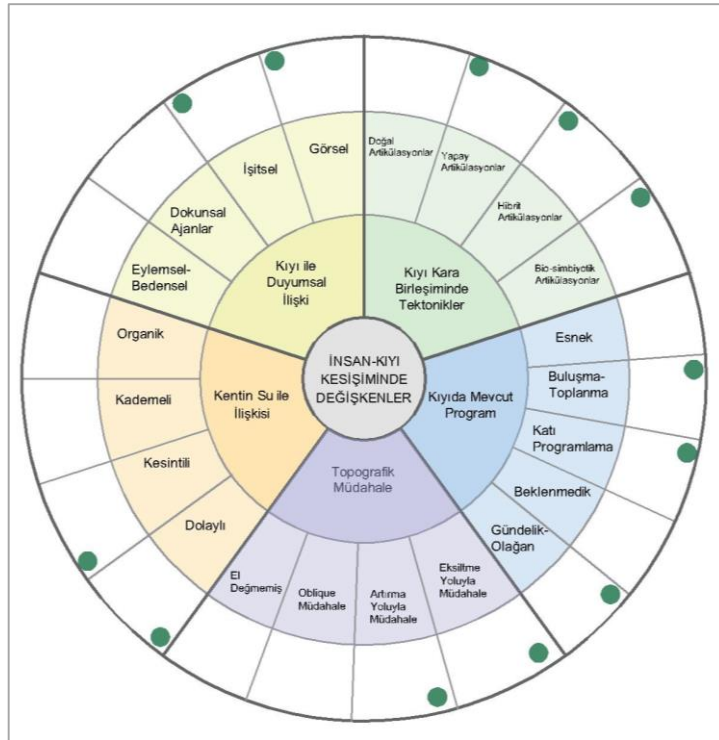
Yalnız flora değil, fauna da dikkate alınmıştır. Bölgede yaşayan canlı popülasyonuna zarar vermemek adına, özellikle göle yakın bölgelerde Şekil 4-34'te bir örneği görüldüğü üzere, minimal dokunuşlar yapılmıştır [Web 11, 2002]. Yolların parkla kesiştiği noktalarda oluşan boşluklarda, paten pisti ve bisiklet şeritleriyle çevrili spor sahaları kurulmuştur [Web 10, 2002].

Bu projede tasarımcının, parkın her yerinde farklı ölçeklerde su öğeleri kullanarak kıyı kara ekosistemi arasında yumuşak bir geçiş sağladığı söylenebilir. (Şekil 4.34)

Şekil 4.34: Diagonal Mar Park- Park içerisinde yapılan minimal müdahaleler.

İncelenen diğer projelerden farklı olarak, bu projeye doğrudan bir kıyı projesi demek doğru olmayabilir. Kıyılar tasarlanırken bazı bölgelerde tasarımcının sorumluluğu, kıyı ile ilişkisi kopan kentin tekrardan organik bir bağ oluşturması için yollar aramak olabilir. Proje matris üzerinden değerlendirildiğinde;

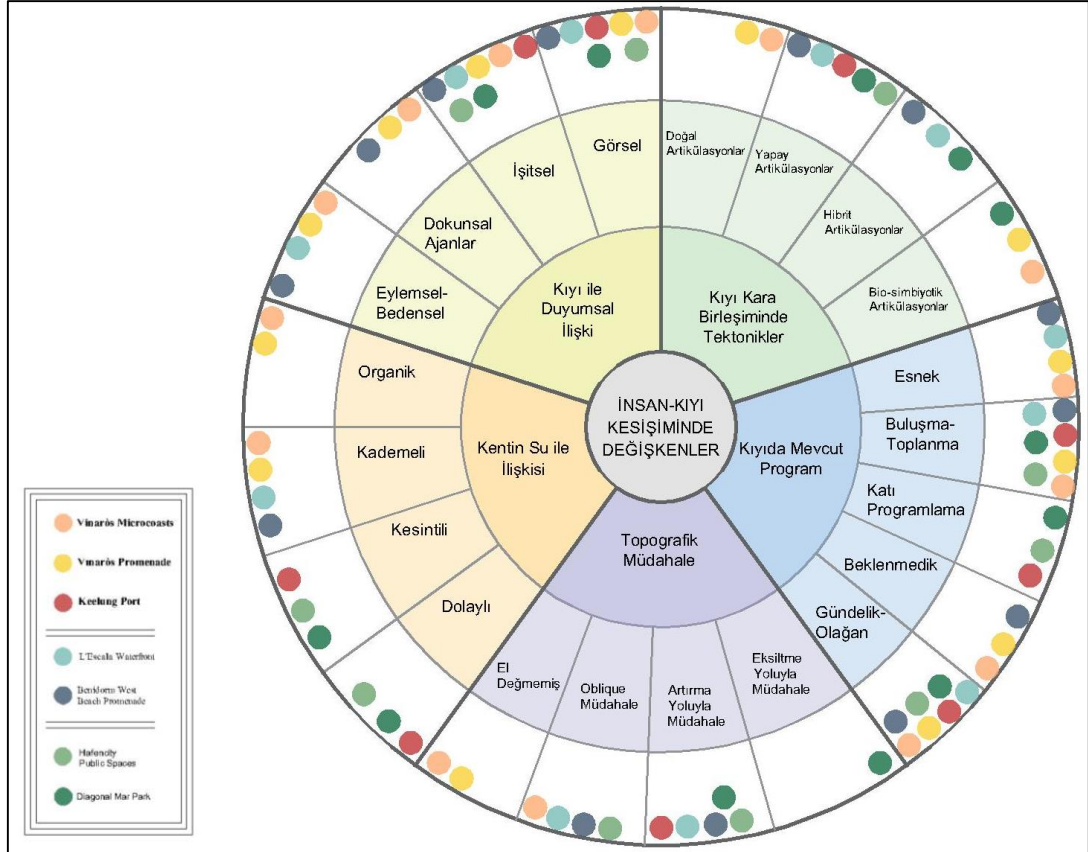

Şekil 4.35: Diagonal Mar Park Projesi'nin matris üzerinde yorumu

Kentin su ilişkisi kesintilidir, Diagonal Mar Park aracılığıyla suya ulaşım hedeflenmiştir; dolaylıdır. Kıyı ile duyumsal ilişki yalnız işitsel ve görsel olarak sağlanmaktadır. Tasarımda yapay artikülasyon olarak metal su boruları kullanılmış

olup, öne çıkan bu sulama borularının park içerisindeki bitkilerin ihtiyacını karşılaması öngörüldüğü için bu yaklaşım bio-simbiyotik olarak değerlendirilebilir. Park içerisinde sınırlandırılmış deneyim söz konusudur. Yürüyüş yolları, oturma alanları önceden planlanmıştır. Topoğrafya üzerinde; yer yer artırma, yer yer azaltma yoluyla havuzlar açılarak değişiklikler yapılmıştır.

4.4. Matrisin Projeler Üzerine Uygulanması

Şekil 4.36: Seçilen tüm projelerin matris üzerinde yorumu.

Projelerin matris üzerinden yorumlanması sonucunda elde edilen veriler şekil 4-36'da verilmiştir. Projeler üzerinden yapılan analizler doğrultusunda, tasarımcıların genellikle kıyı ile görsel bir ilişki kurduğu, topografik müdahaleden kaçındığını söylemek mümkün olabilir. Topografyaya sert müdahalelerin yapıldığı projelerde ise, kent içerisinde kıyı ile iletişimin kesintiye uğraması söz konusudur. Kalıcı ve büyük müdahaleler uygulandığında doğa ile etkileşimin azaldığı görülmüştür. Sonuç bölümünde matris, eylemsel verilerle beraber yeniden yorumlanacaktır.

4.5. Modların Belirlenmesi

Fiziksel çevre ve insan ilişkileri üzerine yapılan kavramsal tartışmaların ışığında ortaya çıkan kavram matrisi değerlendirme için tek başına yeterli olmayacaktır. Bu verileri karşılayan ve birey davranışları üzerindeki etkilerini anlamaya yarayan modlar belirlenmiştir. Bireylerin mod analizlerinde, alanın fiziksel özelliklerinin bireye dönük performans olasılıkları üzerine yorum getirilmiştir. Bu bağlamda seçilen gerçek fotoğraflar üzerinden 4 farklı mod belirlenerek kategorize edilmiştir:

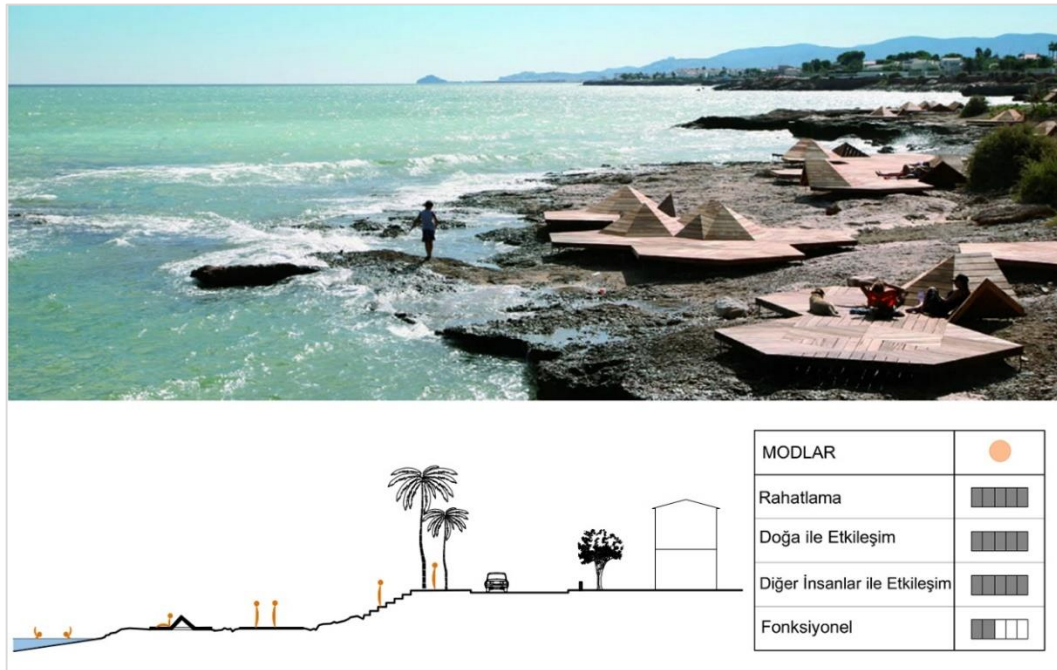
- Rahatlama (Relaxing): Alanda bireylerin uzun süreli vakit geçirerek rahatlayabilmesi, dinlenebilmesi.
- Doğa ile etkileşim (Interaction with nature): Doğa ile herhangi bir duyu yoluyla etkileşim sağlanabilmesi.
- Diğer insanlarla iletişim (Interaction with other people): Sosyalleşmeye imkanı.
- Fonksiyonel (Functional): Mimar tarafından “tasarlanmış” programın aktif şekilde kullanılması.

Bunun dışında 4 temel eylem belirlenerek; bu eylemlerin getirdiği hareketlilik kesit düzleminde incelenmiştir: belirlenen eylemler şu şekilde sıralanabilir:

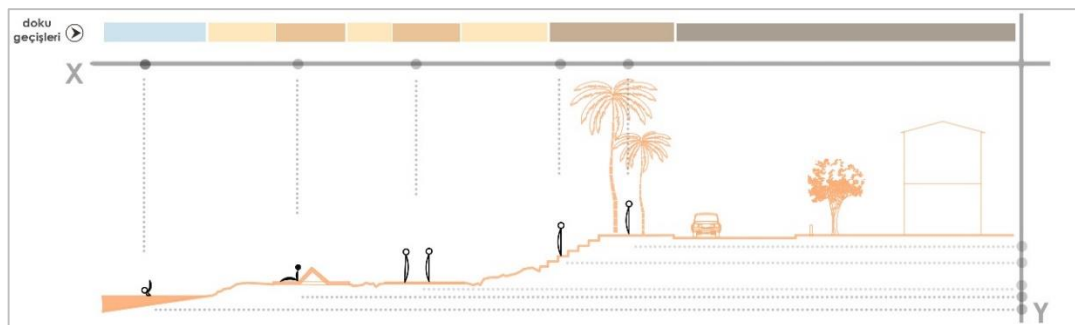
- Oturma (*durağan*)
- Seyir (*durağan*)
- Yüzme (*aktif*)
- Karada spor aktiviteleri -yürüyüş, koşu, voleybol vb.- (*aktif*)

Çizilen eylem bazlı kesitlerde, durağan eylem ihtimalleri solid taramayla, aktif eylem potansiyelleri ise taramasız şekilde temsil edilmiştir. Modlar ve eylem bazlı kesitler sonuç bölümünde kavram matrisiyle beraber değerlendirilecektir.

4.5.1. Vinaròs Microcoasts Projesi’nin Kesitler ile Değerlendirilmesi

Şekil 4.37: Vinaròs Microcoasts Projesi üzerinden alınmış eskiz kesitlerinin insan hareketlerine verdiği olanak üzerinden yorumu.

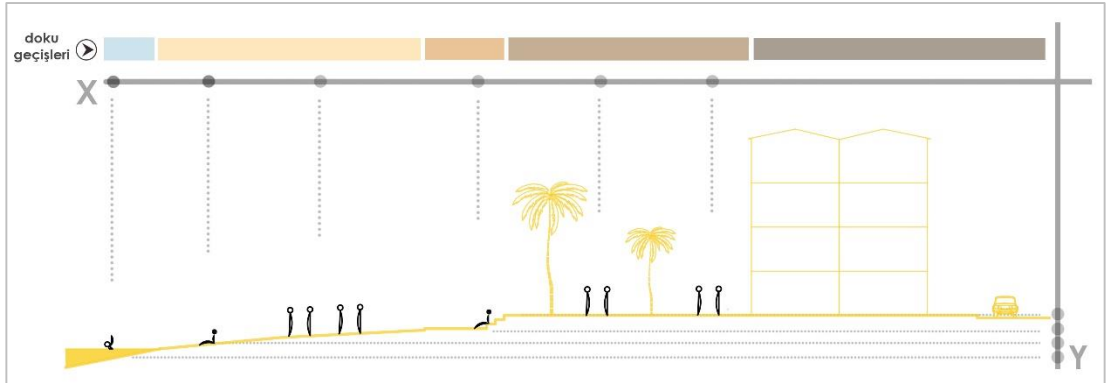
Şekil 4.38: Vinaròs Microcoasts Projesinin eylem bazlı kesiti.

X ekseninde oluşan hareketler, y ekseninde derinlik kazanmıştır (Şekil 4.38). Mekan her iki ekseninde ilerleyen hareket üzerinden yeniden tanımlanmıştır. Kıyıda kente doğru ilerlerken gözlenen doku geçişleri de kesit üzerinde gösterilmiştir.

4.5.2. Vinaròs Promenade Projesi'nin Kesitler ile Değerlendirilmesi

Şekil 4.39: Vinaròs Promenade Projesi üzerinden alınmış eskiz kesitlerinin insan hareketlerine verdiği olanak üzerinden yorumu.

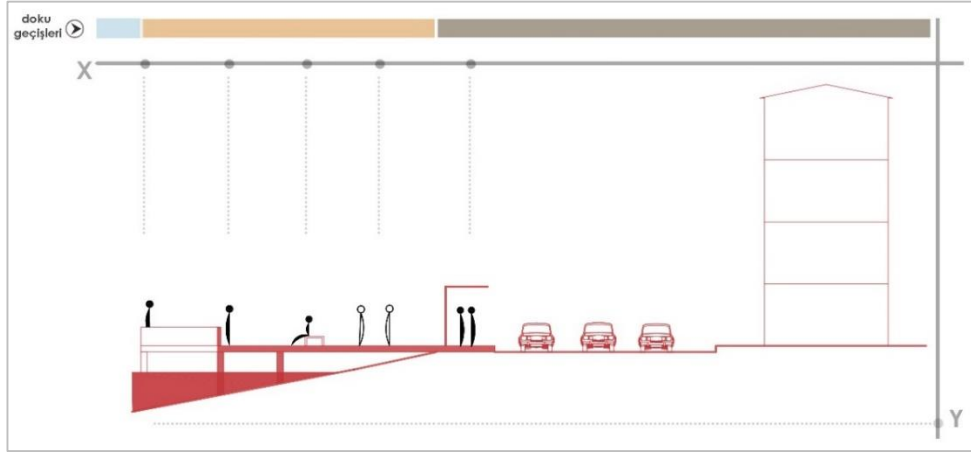
Şekil 4.40 : Vinaròs Promenade Projesinin eylem bazlı kesiti.

X ekseninde oluşan hareketler, y ekseninde derinleşmiştir (Şekil4.40). Mekan her iki ekseninde devam eden hareket üzerinden yeniden tanımlanmıştır. Kıyıdan kente doğru ilerlerken gözlenen doku geçişleri kademelidir: deniz, kum, ahşap, kent dokusu.

4.5.3. Keelung Port Projesi'nin Kesitler ile Değerlendirilmesi

Şekil 4.41: Keelung Port Projesi üzerinden alınmış eskiz kesitlerinin insan hareketlerine verdiği olanak üzerinden yorumu.

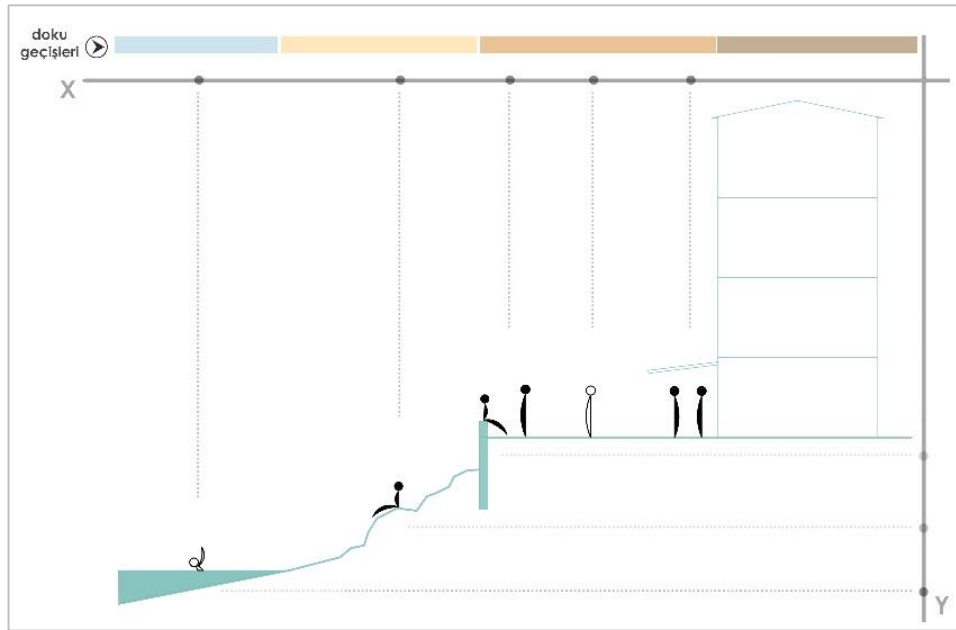
Şekil 4.42: Keelung Port Projesinin eylem bazlı kesiti.

X ekseninde oluşan hareketler, y ekseninde sabit kalmıştır (Şekil 4.40). Kıyıdan kente doğru ilerlenirken gözlenen doku geçişleri daha az kademelidir: deniz, ahşap, kent dokusu.

4.5.4. L'Escala Waterfront Projesi'nin Kesitler ile Değerlendirilmesi

Şekil 4.43: L'Escala Waterfront Projesi üzerinden alınmış eskiz kesitlerinin insan hareketlerine verdiği olanak üzerinden yorumu.

Şekil 4.44: L'Escala Waterfront Projesinin eylem bazlı kesiti.

4.5.5. Benidorm West Beach Promenade Projesi'nin Kesitler ile Değerlendirilmesi

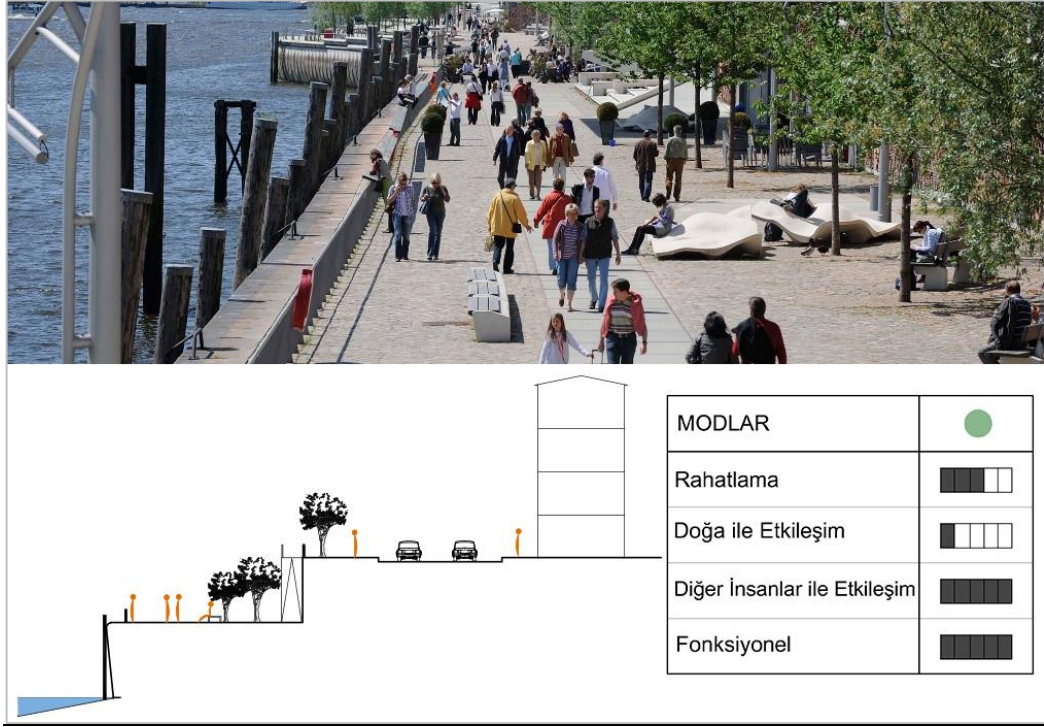

Şekil 4.45: Benidorm West Beach Promenade Projesi üzerinden alınmış eskiz kesitlerinin insan hareketlerine verdiği olanak üzerinden yorumu.

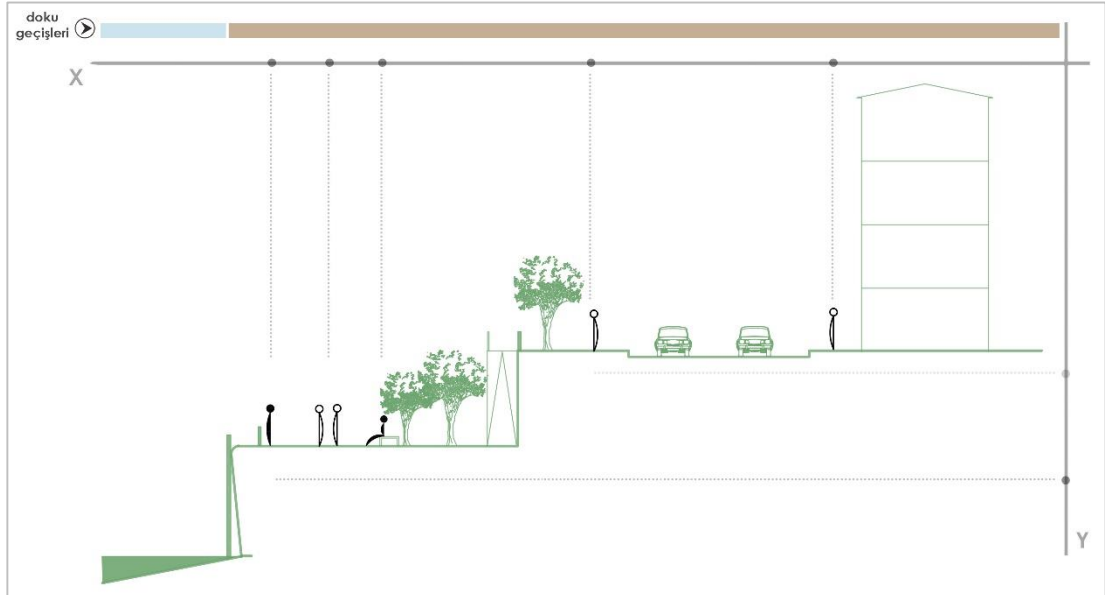

Şekil 4.46: Benidorm West Beach Promenade Projesinin eylem bazlı kesiti.

4.5.6. Hafencity Public Spaces Projesi'nin Kesitler ile Değerlendirilmesi

Şekil 4.47: Hafencity Public Spaces Projesi üzerinden alınmış eskiz kesitlerinin insan hareketlerine verdiği olarak üzerinden yorumu.

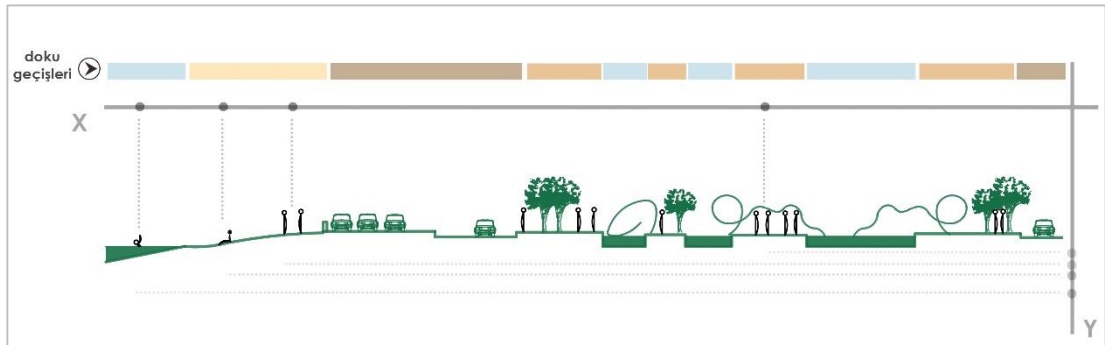

Şekil 4.48: Hafencity Public Spaces Projesinin eylem bazlı kesiti.

4.5.7. Diagonal Mar Park Projesi'nin Kesitler ile Değerlendirilmesi

Şekil 4.49: Diagonal Mar Park Projesi üzerinden alınmış eskiz kesitlerinin insan hareketlerine verdiği olanak üzerinden yorumu.

Şekil 4.50: Diagonal Mar Park Projesinin eylem bazlı kesiti.

5. SONUÇ

Mimarlık disiplini, insan ilişkilerinde önemli bir yer tutması sebebiyle sosyal hayatın vazgeçilmez bir parçasıdır ve tasarımcılar insan etkileşimlerini, dolayısıyla toplumu etkileyen önemli aktörleridir.

Mekanın, bedenin hareketiyle birlikte zaman içerisinde yeniden üretilebilen bir kavram olduğuna ikinci bölümde değinilmişti. Mekan, bireyin istekleri doğrultusunda, deneyim ile yeniden üretilebilir. Kentlerde bu şekilde, bireye özgün deneyim ortamı sağlayabilecek tanımsız alanlara ihtiyaç vardır. Bireylerin kendilerine ait özgün ve olasılıklı değişkenleri koruyabilmeleri ve deneyimleyebilmeleri için yönlendirilmeden, kendi potansiyellerini ortaya koyabilecekleri alanlara ihtiyaçları vardır.

Tez kapsamında oluşturulan kavram matrisinde görülmüştür ki; kent içerisinde seçilen kıyı projelerinde, su ile sağlanan ilişki ağırlıklı olarak görsel ve işitsel olarak gerçekleşmektedir. Dokunsal ajanların aktif olduğu, bedensel faaliyetlerin gerçekleştiği projeler azınlıktadır. Topografya genellikle artırma yoluyla şekillendirilmiştir. Bunun gözlenen önemli sebeplerinden biri, bölgedeki kent organizasyonu daha ilk kurulduğunda daha çok ticari ve ulaşım faaliyetleri göz önüne alınarak bir planlama yapılmıştır. Zaman içerisinde şehirdeki sıkışma sebebiyle insanların rekreasyon alanlarına olan ihtiyacı artmış ve oluşturulmak istenen alanlar kıyı kenarında konumlandırılmamıştır. Bunu sağlamak amacıyla kent deniz üzerinde, kıyıya yapılan dolgular ve farklı elemanlar eşliğinde genişletilmeye çalışılmıştır.

Projeler üzerinden yapılan analizler doğrultusunda, tasarımcıların genellikle kıyı ile görsel bir ilişki kurduğu, topografik müdahaleden kaçındığını söylemek mümkün olabilir. Topografyaya sert müdahalelerin yapıldığı projelerde ise, kent içerisinde kıyı ile iletişimin kesintiye uğraması söz konusudur. Kalıcı ve büyük müdahaleler uygulandığında doğa ile etkileşimin azaldığı görülmüştür.

Kıyılarda ağırlıklı olarak yapay artikülasyonlar yer almıştır. Yapay artikülasyona sahip projelerde mevcut programlar katı şekilde gerçekleşmiştir. Bu projelerde topografyaya genellikle, artırma gibi köklü müdahaleler yapılmıştır. Bazılarında kentin su ile ilişkisi kesintiye uğramıştır.

Doğal artikülasyona sahip projelerde kentin su ile ilişkisi organik ve kademeli şekilde oluşmuş, şehirle daha olağan bir bağlantı kurulmuştur. Bu alanlarda mevcut programlar esnek performansa izin verebilmiştir. Modlar ile birlikte

değerlendirildiğinde, doğa ile etkileşimin ve dinlenme eyleminin ön planda olduğu görülmüştür.

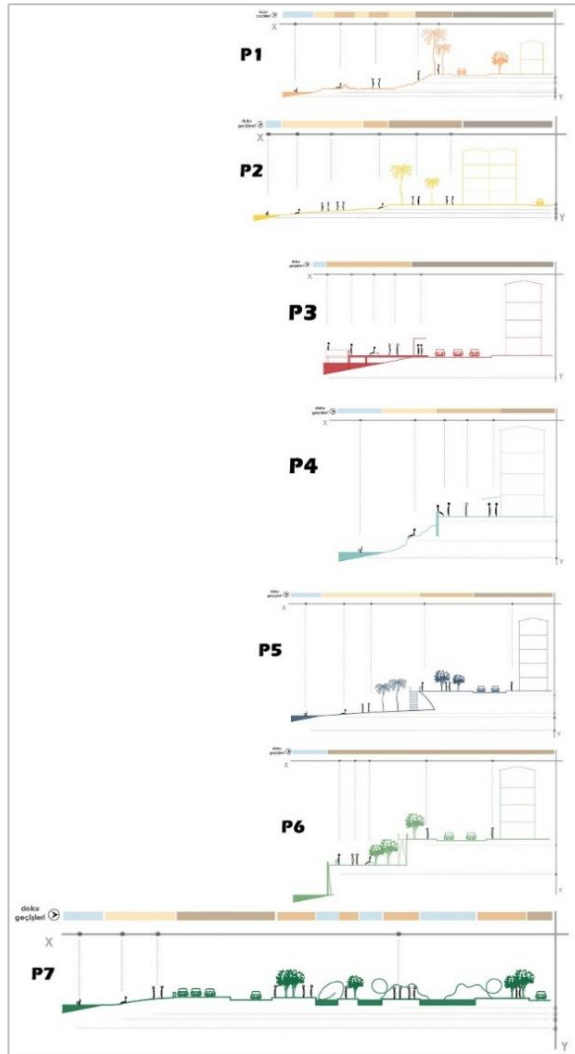
Fonksiyonel modun daha ağırlıklı olduğu projelerde, doğa ile etkileşimin ikinci planda kaldığı gözlenmiştir. Şöyle de söylenebilir; doğadan kopuk bir program oluşturulduğunda doğa ile iletişim zorunlu bir sonuç olarak azalmıştır. Doğa iletişiminin desteklendiği, insanların doğaya yönlendirildiği projelerde, bir fonksiyon tanımlansa da, insanların doğa ile etkileşimi olumsuz etkilenmemiştir. Aksine oluşturulan program, doğa ile temas için bir köprü görevi görmüştür. Bu durum tasarımlar gerçekleştirilirken önemli bir tasarım girdisi olarak kullanılabilir.

Matriste “buluşma toplanma” alanı olarak tanımlanan kısım, tüm projelerde mevcuttur. Modlardan ise “diğer insanlar ile etkileşim” her projede gerçekleşmiştir. Bunun bir sebebi, sosyalleşmenin insan yapısı gereği her ortamda, her şekilde gerçekleşmesidir. Kıyıları yalnızca sosyalleşme alanları olarak değerlendirmek yetersiz kalacaktır; bu sebeple “diğer insanlarla etkileşim” modunun her projede sağlanmış olması, odaklanılan kıyı tasarımının insan yapısına uygun olduğu sonucunu göstermez. Bu noktada yalnızca sosyalleşmenin varlığı değil, niteliği ayırıcı bir durum oluşturabilir.

Malzeme geçişlerindeki çoklu kademelenme, kıyıdan kente geçişteki doku farklılığına adapte olmada kolaylık sağlayabilir. Bu sayede kıyı mekanının oluşturduğu eşik olma durumu daha güçlü bir şekilde hissedilebilir. Benzer şekilde doğal dokudan kent dokusuna geçilirken malzemelerin de, doğallık ve rijitlik açısından bu duruma uygun sıralanması geçişin daha organik hale gelmesini sağlayabilir. Kum zemin üzerinden direkt olarak beton zemine geçiş verilmesi yerine bir kademelenme söz konusu olduğunda bedenin bu duruma daha kolay uyumlanması söz konusu olabilir. Daha açıklayıcı olması açısından kıyı ve kent arasındaki materyal geçiş sıralamasına; “kum- ahşap- çakıl taşları- arnavut kaldırımı-yol materyali” gibi bir örnek verilebilir.

Seçilen projelerin kesitlerinin koordinat düzleminde topluca incelendiği şekil 5-1’de görülür. P1 üzerinde, hareket çeşitliği oldukça zengindir. Aktif ve pasif eylemlere zemin oluşturabilecek bir yapısı bulunmaktadır. Aktif eylem imkanı bireyin bölgeyle etkileşimli şekilde iletişim kurma ihtimalini artırmaktadır. P2’de benzer bir şekilde aktif eylem imkanı mevcut olup, materyal geçişleri kademelidir. Kıyı alanlarının kent içerisindeki konumları da kullanım şekillerini etkilemektedir. P3 bu duruma bir örnek

olarak gösterilebilir. P5'te kıyı ve kent arasındaki kot farkı bir platformla kapatılmıştır, yapay bir öge olmasına rağmen kıyı ve insan ilişkisi zarar görmemiştir. P6'da limana kıyısı olan kent ve kıyı arasında bulunan yüksek kot farkı sebebiyle iki ayrıksı kademelenmeye gidilmiştir. P7'de deniz kenarında olan fakat kıyıyla ilişkisi kalmamış kent, bir park aracılığıyla tekrar denize ulaştırılmaya çalışılmıştır. Tüm bu tasarımlara bakılarak, kıyının şehir içerisindeki konumunun fazlaca önem arz ettiği söylenebilir. Kıyı yoğun bir kent dokusu içerisinde bulunabilir, topografya zorlayıcı olabilir, kent ve kıyı ilişkisi çeşitli nedenlerle kopmuş olabilir. Yoğun kent faaliyetlerinin ve ulaşım ağlarının olduğu bölgelerde kıyılar ağırlıklı olarak kent işleyişinin hızlandırılması dikkate alınarak tasarlanmıştır.

Şekil 5.1: Eylem bazlı kesitlerin birlikte gösterimi.

Koordinat düzlemi üzerinde incelenen projelere ait eskiz kesitlerine bakıldığında, x ekseninde hareket çeşitliliği artarken, bazı projelerde y eksenindeki

hareket çeşitliliğinin arttığı, bazılarının ise sabit kaldığı gözlenmiştir. Plan düzeyinde tasarlanan alanda, beden hareketi x ekseninde yatay olarak devam ederken, doğal çevreye müdahalenin daha az olduğu alanlarda bireyin isteğiyle deneyim y eksenine taşınabilir. Hareket x ve y düzleminde derinleştikçe kıyı ile kurulan ilişki güçlenmektedir. Bedensel faaliyetin uzamsal olarak güçlendiği oranda, insanın kente tutunma ihtimali artmaktadır. Y ekseninde derinleşme fırsatı olan projelerde, deneyim de çeşitlenmiştir; yüzme, kıyıda özgürce hareket etme imkanı doğmuştur. Bu projeler incelendiğinde genel olarak; kıyıya topografik müdahalenin az olduğu, doğal artikülasyonların yer aldığı, kentin su ile ilişkisinin kademeli ve organik bir şekilde kurulduğu, bölgede düşünülen programların ise esnek bırakıldığı gözlemlenmiştir. Buradan hareketle söylenebilir ki; tasarımcı mekanda ne kadar çekinik kalmışsa, bireye ait deneyimler o kadar çeşitlenmiştir.

Kaliteli ve özgürleştirici esnek tasarımlar deneyimlerin çeşitlenmesini sağlayabilir. Deneyim ihtimallerinin çeşitlenmesi konusu, mekanın farklı insan ihtiyaçlarına cevap verebilmesi açısından önemlidir. Futbol sahası örneğine referans vermek gerekirse, çimlerin üzerinde saha çizgilerini gören, bunun anlamını bilen kişi için, o alan artık oturulup piknik yapılabilecek bir yer olmaktan uzaklaşır. Buna karşın tersten okuma yapıldığında, farklı dokudaki düzlemler üzerinde kişi kendi olasılıkları ölçüsünde özgürdür. Kendi deneyimini tercih edebilir. Bu yaklaşım, kamusal alanlarda sınırları tanımlı hiçbir nokta bırakılmaması anlamına gelmeyebilir. Elbette belirli kurallar çerçevesinde gerçekleşen eylemler için özelleştirilmiş alanlara ihtiyaç duyulur. Böylesi planlanmış alanların, kentin gündelik ara-yüzleri üzerinden ilişkide kurabildiği esnek bölgeler, farklılıkları sarmalayan, beklenmedik olana açık bir zemin oluşturabilir.

Kentler göstergelerle dolu özel karşılaşma alanlarıdır. Görünmeyen, poetik arayüzler olan göstergeleri oluşturan kodlar, her zihinde farklı bir karşılık bulur. Ancak bu kodlar, zihne çağrışım fırsatı verilmeden tasarımcı tarafından belirginleştirildiğinde yorumdan uzaklaşılır. Foucault'nun dediği gibi “*Yorumun yaşamı, sadece yorumların var olduğuna inanmaktır.*” [Foucault, 1993] Yorumun ölümü ise tüm zihinlerin tek tipleşmesi anlamına gelir ki, bu da toplumun farklılıklardan beslenen zenginliğinin yitimi demektir.

Özgürleştiren bir kent deneyimi için tasarımcının mekanda doğrudan kendisini değil, tavrını göstermesi daha doğru olabilir. Kente aidiyet duygusu geliştirmek için bireyin, kentin “sahipsizliğini” hissetmeye ihtiyacı olabilir.

“Hiç kimseye ait olmayan bir kentte insanlar sürekli olarak kendilerinden, hayat hikayelerinden bir iz bırakmaya çalışır” [Sennett, 2013].

KAYNAKLAR

- Açıkgöz Ö., (2007). Şehir, Şehir Toplumu Ve Şehir Sosyolojisi. Sosyoloji Konferansları, 35, 57–83.
- Adıgüzel Özbek D., (2018). Design Of Space With Body Interaction. The Turkish Online Journal Of Design Art And Communication, 8(1), 133–142.
- Agır S. U., Kutbay H. G., Karaer F., Surmen B. (2014). The Classification Of Coastal Dune Vegetation İn Central Black Sea Region Of Turkey By Numerical Methods And Eu Habitat Types. Rendiconti Lincei, 25(4), 453–460.
- Aristoteles, (1996a), Fizik, 2.Baskı, Yapı Kredi Yayınları.
- Aristoteles, (1996b), Metafizik, 2.Baskı, Sosyal Yayınları, Çev:Ahmet Arslan.
- Ayvazoğlu B., (2016), Dünyayı Güzelleştirmek: Turgut Cansever’le Konuşmalar, 2. Baskı, Kapı Yayınları.
- Bachelard G., (1996), Mekânın Poetikası, 5.Baskı, Kesit Yayıncılık, Çev: Alp Tümertekin.
- Bachelard G., (2006), Su Ve Düşler: Maddenin İmgelemi Üzerine Deneme, 1. Baskı, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, Çev: Olcay Kunal, Ss:17.
- Barnes J., (2002), Aristoteles, 1.Baskı, Altın Kitaplar.
- Bergson H., (2002), Henri Bergson: Key Writings, 1.Baskı, A&C Black.
- Bergson H., (2007), Madde Ve Bellek, 1. Baskı, Dost Kitapevi.
- Cansever T., (2005), Mimar Sinan, 1.Baskı, Albaraka Türk.
- Capra F., (1992), Batı Düşüncesinde Dönüm Noktası, 3. Baskı, İnsan Yayınevi.
- Carboni M., Carranza M. L., Acosta A., (2009), Assessing Conservation Status On Coastal Dunes: A Multiscale Approach, Landscape And Urban Planning, 91, 17–25.
- Carranza, M. L., Acosta, A. T. R., Stanisci, A., Pirone, G., & Ciaschetti, G. (2008). Ecosystem Classification For Eu Habitat Distribution Assessment İn Sandy Coastal Environments: An Application İn Central Italy, Springer, 140(1–3), 99–107.
- Casey E.,(2013), The Fate Of Place: A Philosophical History, 1.Baskı, Univ Of California Press.
- Çetin M. A., (2017), Saf Şiirin Peşinde Üç Poetika: Ahmet Haşim, Ahmet Hamdi Tanpınar, Octavio Paz, Türk Dili Dergisi, 67-789, 75.

- Cevizci A., (2001). Ortaçağ Felsefesi, 5.Baskı, Asa Yayınları.
- Cimşit Koş F., (2017), Geçicinin Poetikası, 2. Uluslararası Mühendislik Mimarlık Ve Tasarım Kongresi, 88–92, Kocaeli, Mayıs.
- Clark J. R., (1996). Coastal Zone Management Handbook.1.Baskı, Crc Press.
- Cresswell T., (2004), Defining Place, Place: A Short Introduction, 1. Baskı, Blackwell Publishing, 12.
- Deleuze G., (1989), Cinema 2: L'image-Temps, And Guattari, Flix. Capitalisme Et Schizophrénie, 2.
- Dikçınar Sel B., (2018), İstanbul Kıyılarında Farklı Toplumsal Yapılar Ve Kıyı İlişkileri, Megaron, 13(3).
- Dodd J., (2006), Crisis And Reflection: An Essay On Husserl's Crisis Of The European Sciences, 1. Baskı, Springer Science & Business Media.
- Dursun P., Erkök F., (2013), Bedenin Mekanı, Yapı Dergisi, 375, S:72-77.
- Erzen J. N., (2015), Üç Habitus: Yeryüzü, Kent, Yapı, 1.Baskı, Yapı Kredi Yayınları.
- Fleckner U., (2005), Bellek Ve Sonsuz: Sarkis Külliyyatı Üzerine, 1.Baskı, Norgunk, ss: 304.
- Foucault M., (1993). Bu Bir Pipo Değildir, 15. Baskı, Yapı Kredi, Ss:16.
- Gürkaş E. T., Barkul Ö., (2012), Yer Üzerine Kavramsal Bir Okuma Denemesi, Sigma, 4, 1–11.
- Hampson N., (1991), Aydınlanma Çağı, 1. Baskı, Hürriyet Vakfı Yayınları.
- Ingold T., (2011), Being Alive: Essays On Movement, Knowledge And Description,1.Baskı, Taylor & Francis.
- Kaya L. G., (2006), Critical Barriers To Rational Planning Processes For The Coastal Zone Management: The Case Study Of Antalya, Turkey, State University Of New York College Of Environmental Science And Forestry, 405 .
- Lefebvre H., (2015), Mekânin Üretimi, 4. Baskı, Sel Yayınları.
- Martindale, D. (2000). Şehir Kuramı. Şehir Ve Cemiyet,1. Baskı, İz Yayıncılık, 35–100.
- Marx K., Engels F., (2018), Komünist Manifesto, 4. Baskı, Can Yayınları.
- Merchant C., (2012), Radical Ecology: The Search For A Livable World, 2. Baskı, Routledge.

Miller T. E., Gornish E. S., Buckley H. L., (2010), Climate And Coastal Dune Vegetation: Disturbance, Recovery, And Succession, Springer, 206(1), 97–104.

Ökten S., (2015). İçimde Avm Var, 1.Baskı, Tuti Kitap, Ss:8.

Ortaş İ., (2015). Toprak İnsan Uygarlık İlişkisi, Yaşamın Her Karesinde Toprak, İstanbul Aydın Üniversitesi 1. Toprak Zirvesi, İstanbul, 1-26, Aralık.

Özüer, M. O. (2004), İnsana İlişkin Veriler Işığında Mimari Tasarım Ve Öne Çıkan Mekansal Kavramlar, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi.

Pallasmaa, J. (2011). Tenin Gözleri, 1.Baskı, Yem Yayınevi.

Pallasmaa J., Mallgrave H. F., Robinson S., Gallese V., (2015). Architecture And Empathy, Tapio Wirkkala Rut Bryk Foundation, Finland, Nisan.

Pearson K. A., (2007). Virtüelin Gerçekliği: Bergson Ve Deleuze., Cogito, 50, 87–103.

Peters F. E., (2004). Antik Yunan Felsefesi Terimleri Sözlüğü, Paradigma Yayınları.

Platon, (2001). Timaios. 1. Baskı, Sosyal Yayınları.

Ponty M. M., (2005). Algılanan Dünya. 6. Baskı, Metis.

Ponty M. M., (1945), Phenomenology Of Perception, 1. Baskı, Routledge.

Ross D., (2011). Aristoteles, 2. Baskı, Kabalcı Yayınevi.

Seamon D., (1979). A Geography Of The Lifeworld, 1. Baskı, Croom Helm.

Sennett R., (2013). Gözün Vicdanı - Kentin Tasarımı Ve Toplumsal Yaşam, 3.Baskı, Ayrıntı Yayınları, Ss:241.

Sharr A., (2013). Mimarlar İçin Heidegger, 2.Basım, Yem Yayınları.

Soja E. W., (1998). Thirdspace: Journeys To Los Angeles And Other Real-And-Imagined Places, Capital & Class, 22(1), 137–139.

Stavrides S., (2016). Kentsel Heterotopya: Özgürleşme Mekânı Olarak Eşikler Kentine Doğru, 3.Baskı, Sel Yayınları.

Süme S., Turan E., (2015). Zamanın Varlık Olarak Fotoğrafa Yansıması, Sanat-Tasarım Dergisi, 1(6), 27–32.

Taşdelen V., (2015). Poetika Tarihinden Bir Kesit, Bizim Külliye, 65, 12–18.

Todorov T., (2017). Poetikaya Giriş, 3. Basım, Metis Yayınları.

Trancik R., (1986). Finding Lost Space: Theories Of Urban Design, 1.Basım, John Wiley & Sons.

Ülger E. H., (2013). Aristoteles’ te Poetikanın Doğası Ve Sınırları, Dört Öge Dergisi, (4), 195–214.

Urry J., (1985). Social Relations, Space And Time. In Social Relations And Spatial Structures, Springer, ss: 20–48.

Uslu T., (1985). Aydın’ın Batısında Küçük Ve Büyük Menderes Nehirleri Arasında Kalan Bölge Vejetasyonunun Bitki Ekolojisi Ve Sosyolojisi Yönünden Araştırılması. Gazi Üniversitesi Yayın, 71.

Vitruvius. (2005). Vitruvius: Mimarlık Üzerine On Kitap, 2. Baskı, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları.

Web 1, (2020), <https://www.etymonline.com/search?q=human> (Erişim Tarihi: 03/05/2021)

Web 2, (2020), <http://www.guallart.com/background> (Erişim Tarihi: 03/05/2021)

Web 3, (2020), <http://www.guallart.com/projects/vinaros-microcoasts> (Erişim Tarihi: 04/05/2021)

Web 4, (2020), <http://www.guallart.com/projects/vinaros-promenade> (Erişim Tarihi: 10/05/2021)

Web 5, (2020), <http://www.guallart.com/projects/keelung-port> (Erişim Tarihi: 20/05/2021)

Web 6, (2017), <https://ferrater.com/project/development-of-lescala-seafront-from-mar-den-manassa-to-port-den-perris/> (Erişim Tarihi: 01/06/2021)

Web 7, (2021), <https://www.floornature.com/carlos-ferrater-80/> (Erişim Tarihi: 12/06/2021)

Web 8, (2009), <https://ferrater.com/project/benidorm-west-beach-promenade/> (Erişim Tarihi: 06/07/2021)

Web 9, (2021), <http://www.mirallestagliabue.com/project/dalmannkai-treppen-hafencity-public-spaces/> (Erişim Tarihi: 20/07/2021)

Web 10, (2002), <http://www.mirallestagliabue.com/project/diagonal-mar-park/> (Erişim Tarihi: 22/07/2021)

Web 11, (2002), <https://en.wikiarquitectura.com/building/diagonal-mar-park/> (Erişim Tarihi: 26/07/2021)

Web 12, (2021), <https://www.mascontext.com/observations/a-career-in-five-projects->

carlos-ferrater/ (Erişim Tarihi: 03/08/2021).

Web 13, (2021), <https://www.archdaily.com/439450/benedetta-tagliabue-to-recieve-2013-riba-jencks-award> (Erişim Tarihi: 15/08/2021).

Web 14, (2021), <https://www.archdaily.com/471732/interview-with-vicente-guallart-chief-architect-of-barcelona> (Erişim Tarihi: 10/09/2021)

Web15, (2005), https://www.academia.edu/4847281/arabic_etymological_dictionary, (Erişim Tarihi: 10/09/2020)

Weber M., (2003). şehir, Modern Kentin Doğuşu. Çev.: Musa Ceylan, İstanbul: Bakış Yayınları.

Yayla H., (2006). Mekanik Düşünceden Ekolojik Düşünceye: Yeni Bir İnsan-Doğa İlişkisi Tasarımının Doğuşu, Istanbul Journal of Sociological Studies, 34, 67-82

Yırtıcı H., Uluoğlu B. (2011), Mekanın Altyapısal Dönüşümü, İtüdergisi/A, 3(1).

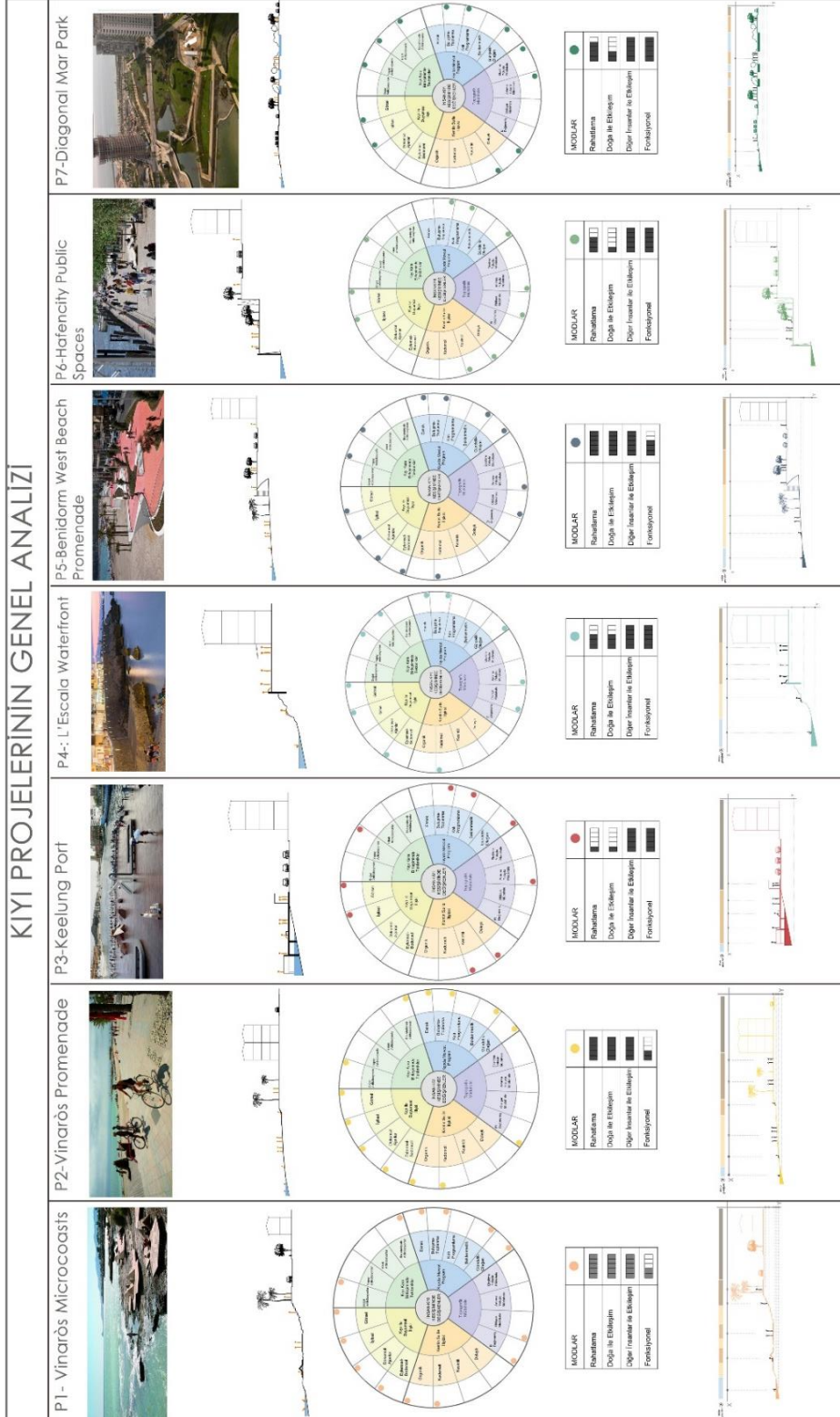
Zevi B. (2015). Mimarlığı Görebilmek, 1.Baskı, Daimon Yayınları.

ÖZGEÇMİŞ

Öznur TAŞKIN, 2017 yılında Kocaeli Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'nden mezun oldu. Lisans döneminde 6 ay İtalya'da eğitim aldı. Lisans öğrenimi sırasında ve sonrasında çeşitli firmalarda mimar olarak çalıştı. 2018 yılında Gebze Teknik Üniversitesi'nde yüksek lisans eğitimine başladı.

EKLER

Ek A: Tez Çalışması Kapsamında İncelenen Projelere Dair Elde Edilen Verilerin Birlikte Görünümü

Şekil 5.2 : Kıyı projelerinin genel analizi.